

DACIA

Numărul 7

BUCUREȘTI, 1 NOEMBRIE 1941

• APARE DE DOUA ORI PE LUNA •

EXEMPLARUL: 12 LEI

VIITORUL INTELIGENȚEI

MIHAI VITEAZUL LA CURTEA IMPĂRATULUI RUDOLF II

Pictura de Franz Franke II, reprezentând personajele ilustre dela curtea împăratului. Tema compoziției este „Irodada aducând lui Irod capul lui Ioan Botezătorul”. Mihai este înfățișat în fruntea banchetului în rolul regelui biblic — dovadă a importanței ce i se da. Tănărul din stânga cu mantia blănită pare a fi Sigismund Batory — Muzeul Prado din Madrid.

Tragicul zilelor pe care le trăim și îngrijorări legate de neprevăzută destin, evocă iar problema viitorului inteligenței, ridicată odinioară de Charles Maurras într'un studiu care își găsește și azi o turburătoare actualitate. Sumbrou tabloul, aproape de a atinge disperarea, al unei realități obișnuit travestită, peste care mâna hotărâtă a scriitorului francez trecea cu brutalitate acum aproape patru decenii sfâșind vălul de iluzii ușuratică. În umbre tari, pe fondul enigmatic al unui viitor întunecat, destinul intelectualității europene era zugrăvit în ultima lui luptă, care și începea a nu mai fi eroică, amenințată, pândit de nesfârșite fatalități. Iar procesul acesta, logic, matematic urmărit de Maurras, cu acea ciudată luciditate a bolnavului care își notează cu precizie propria-i descompunere, ne era arătat, nu cumva ca o îndepărtată eventualitate ce mai putea fi înlăturată, ci actuală, desfășurându-se normal, implacabil, spre ceace Maurras numea încă «viitorul», dar ar fi putut numi și catastrofa inteligenței.

E vorba, nu de vreo teoretică problemă a intelectualității în sine, logic privită ori metafizică. Desperările metafizice, pot fi oricât de grave, pot arunca în prăpăstii, ele nu sunt însă niciodată iremediabile. E vorba de întrebarea mult mai empirică, atingând dureri imediate, a viitorului acestei intelectualități, privită ca o funcțiune socială, care în organizarea colectivităților și a Statului de azi își are un rol precis determinat.

Care e soarta scriitorului, artistului și în genere a muncitorului intelectual creator, în vremea imediat apropiată, când simptomele unei mari descompuneri sunt actuale? Până eri, iluzia celui care privea din afară, a celui care beneficia, sau numai neinteresat asista, era că, din meterezele de fildeş ale gândirii, fărâșorii de idei conduceau, determinau viața modernă, dacă nu direct, măcar ocult. Intre așa numita opinie publică și propriile ei dinamuri, intelectualii, Statul însuși și întreaga organizație politică și economică a vremii nu părea a fi decât un complicat sistem mecanic de transmisiune, mort în el însuși, pasiv, primindu-și sensul și voința exclusiv din acest formativ și multiplu creez neîncetat activ. Gravă iluziune, pe care o împărțeau nu rar înșiși intelectualii. O naivitate îngerească ră putut amăgi până în vremea din urmă cu nălcirea peste măsură subțiată a acelei «domnii a spiritului», în care vremuri mai romantice au putut crede, dar care acum sub ochi ni se destramă lamentabil. Realitatea cu desăvârșire alta, se putea lăsa surprinsă fără rezistență

la cea dintâi scrutare mai stăruitoare. Romantica «domnie a spiritului», în sistemul social care a dăinuit până eri era deadreptul o sclavie, care putea prevesti urmări încă și mai dezastruoase. Formidabilul creez multiplu, pe care îl credeam dinamul imensei mașini sociale, se dovedea a fi numai un creez fals, condus de curelele și roțile a căror destinație era numai de intermedieri. Absurditate, dovedită azi nu mai puțin imorală pe cât a fost de primejdioasă prin atâtea consecințe la care trebuia să lucă în această opinie publică, fără discernământ și fără rezistență, când funcțiunile active sociale erau intervertite nu în sensul unui desinteresat progres, ci al unei exploatare fără cruțare pentru interese particulare.

Maurras urmărea evoluția problemei în desvoltarea ei istorică, și numai pentru Franța. Vom vedea, pentru noi, termenii ei sunt încă și mai gravi. Dar rămânând chiar numai la generalități, problema nu e mai puțin apăsătoare, tocmai prin ce în ea, elementar fiind, definește impasul intelectualității de azi în genere. Un impas moral și unul economic. Moral, prin izolarea totală a scriitorului și a artistului în genere de publicul cărui a se adresează economic, prin imediata lui dependență de atâți «patronii», particulari sau oficiali, care îl exploatează însușindu-și nu numai beneficiile muncii lui createoare, dar dreptul de a sugera, de a determina — și de ce să ocolim cuvântul? de a comanda însăși această creație.

Cum s'a ajuns la un asemenea ilogic raport între termenii care se cereau altfel ordonați? Procesul nu e lipsit de complicații. Maurras îl lămură însă în câteva articulații cu claritate definite. Evoluția intelectualității europene, începând din secolul al XVI-lea, a făcut un drum curb care acum declină, drumul de la vâjnoasa tinerețe, fără griji mari, fără probleme, trăind pentru ea însăși la bătrânețea turburată de azi, fără odihnă pentru zilele care o așteaptă. În vremea lui Ronsard, a lui Montaigne și până la Corneille, până la Malherbe necăjitul că un poet nu era mai folositor Statului decât un jucător de popice, problema situației morale a scriitorului nu era deloc gravă. «Nobila inutilitate» a artei era un simplu joc al spiritului, o ficțiune liberă, trăind prin ea însăși și pentru sine însăși. A fost o epocă a inocenței artistice, pe care nimeni nu ținea, nici n'avea interesul să o turbure. Și arta n'a avut decât de profitat de pe urma acestei neșurpate libertăți spirituale. Pe urmă lucrurile s'au schimbat puțin. Puțin sau mult. Un rege ambițios, cu fantezii artistice, avea să facă din poezi, din toată intelectualitatea dela Curtea lui, tot atâția

regi spirituali, prin care Statul însuși ajungea în funcție de intelectualitate.

Problema nu era atunci grea, cât timp ea nici nu se punea decât între acești doi termeni, între care dependența era de mai înainte înțeleasă: Stat și intelectualitate.

Dar ea avea să se agraveze ceva mai târziu, când dictatura napoleoniană, deopotrivă de neîngăduitoare în toate domeniile, avea să anuleze, dimpreună cu atâtea alte regalități, și regalitatea aceasta a intelectualității, care se vedea astfel pentru întâia oară detronată. Romanticismul sta să ia naștere. Era nevoe numai de un mare desechilibru, care acum se ivea. Și pentru prima oară revoluționară, intelectualitatea avea să se adreseze aliatului firesc al oricărei revoluții — mulțimii. Cu romanticismul apare întâi și acest al treilea factor al vieții culturale, opinia publică, prin care se va complica întregul proces al intelectualității. Vremurile eroice ale revoluției aveau să țină câțva timp la punct cele trei forțe angrenate culturii. Intre intelectualitate și mulțime, Statul avea să rămână un intermediar ascultător. «Domnia spiritului» era în pregătire, ea se putea prevedea. Romanticii s'au și îmbătat de apropiata ei venire, vestind-o cu chemări impetuoase. Și în vremea când eroilor lui Byron sau Vigny nici nu le mai ajungea lumea, și din vârful munților își falfăiau mantile de visători și își strigau superbe desperări, nimeni nu s'a îndoit în adevăr de biruința aceasta a spiritului.

Ce s'a întâmplat însă? Ce neprevăzută forță dușmănoasă a putut frânge aripi cu atâtea avânt întinse? Secolul al XIX-lea a însemnat, nu numai scundarea idealului romantic, dar căderea însăși a întregii intelectualități europene sub robia celorlalți factori, până atunci secundari, ai vieții culturale. Democrația mai întâi, această creație a romanticismului, prin politică și prin afaceri, capitalismul apoi, cu recnificații și în mulțime și în Stat, aveau să cotopească în cetelul intelectualității, reducând-o la un rol din ce în ce mai secundar. Arta avea să se refugieze în idealul unui esteticism aristocrat și decadent, care o îndepărta definitiv de public, și o făcea inactivă. Se întorcea la vechea ei inutilitate, care de rândul acesta nu mai era nobilă, căci își pierduse seninătatea. Iar impasul acesta moral împingea firesc și în impasul economic. Căci o artă inutilă nu mai poate hrăni îndeajuns mulțimea de a-tiști, ajunși de bună seamă și ei inutili. Libertatea conștiinței lor devenea prin urmare de prisos. Și cum puteau fi totuși încă buni pentru ceva, iată și cea din urmă lovitură: Intelectualitatea se putea cumpăra, ea trebuia cumpărată,

pentru a o face în stare să îplinească cel puțin secundar, un rol social pe care benevol îl părăsise.

Cât de monstruoasă e această logică, ajunsă de neînlăturat, e evident. Nici o încercare optimistă de a interpreta lucrurile n'ar mai fi în stare să o nege. O bătrânețe, despre care nu numai în Franța, dar și în Germania spengleriană gânduri nu mai puțin întunecate s'au rostit adeseori, își arată consecințele. Maurras nici nu mai căuta o soluție. Sfârșitul cărții lui era o melancolie abia alinătoare cu care încerca a învălui viitorul. Tristă melancolie vecină cu disperarea. El o numea contrarevoluție. O contrarevoluție a spiritului împotriva banului. Cum însă? prin ce posibilități? renunța el însuși a mai spune. Va fi în adevăr o reîntinerire către eroice nouă a spiritelor? Sau o înfrângere și mai dezastruoasă pândeste în întuneric? Iată un viitor ce se proiectează ca o enigmă, întunecat și amenințător îndeajuns.

Problema ridicată de Maurras e poate și mai gravă azi, în adâncime ca și în întindere, după mai mult de treizeci și cinci de ani dela apariția acelei că atâtea de pesimiste.

Intelectualitatea europeană, nu mai e legănată de amăgiri ca în 1905, — ea nu mai poartă aceeași roză a tinereții la butonieră. Experiențe dureroase, nu smulso din romanticul vis al unei spiritualități universale, iar conștiințele sunt din ce în ce mai turburate de grele întrebări, fără răspuns, care se ridică la fiecare pas.

În 1905, problema se putea pune mai mult în ordinea morală. Intelectualitatea era într'un impas. O îndelungată experiență desamăgitoare o îndepărtase tot mai mult dela realitate, întorcând-o către o sceptică analiză de sine însăși. Idealul etic și social care cu două generații mai înainte dominase arta și gândirea, se întunecase în pesimismul brutal al lui Zola, și se destrăma în impresionism. Filosofia epocii pulveriza realitatea în clipele fugare ale aparenței care ea însăși era o continuă mobilitate, și pulveriza conștiința, reducând-o la aceeași nesfârșită curgere de clipe efemere. Arta întreagă se pierdea în analiza fără scop a acestei mobilități, în care mai adâncă permanență și continuitate nu se puteau prinde. A fost o epocă de «disocieri» — disociere de idei, disociere de realități, disociere a gândirii însăși de viață. Iar rezultatul, esteticismul fără frâu al cenaclurilor, arta închisă în sine, și oroarea aristocratică a artistului de public, care îi putea înjosi gândirea prin vulgaritate. Oroare împărțită de altfel. Publicul însuși, disprețuit, avea să își refuze și el, logic,

atenția unei arte care nu îi era destinată lui. Iar arta se găsea din ce în ce mai izolată, mai fără scop, amenințată de o gravă criză interioară, pe care nu mai avea forțe să o întâmpine.

Correspondențele materiale ale acestei crize se simt tocmai acum sub forma cea mai acută. Vremea de aprigă materialitate a războiului a isbită a face și din problema aceasta de ordin strict moral o problemă de economie politică. Nu e nici un paradox și nici o lipsă de bun simț să afirmi că impresionismul lui Rémy de Gourmont de acum treizeci de ani se traduce azi printr'o cumplită criză materială a scriitorilor. O artă aristocratică, de cenaclu, nu mai poate hrăni în adevăr artiștii, într'o vreme când existența lor e condiționată, nu de rente și subvenții regale, ci de banul anonim al publicului, care nu iubește aristocratismul prea înfumurat. Banul acesta e azi refuzat, sau cu sgarcenie dat. Nu e vorba, bine înțeles, de scriitorii sau artiștii, pușini, care isbutesc încă a-și asigura prin calități excepționale, un «debușeu» încă destul de larg. Oricât de norocoși ar fi, ei înșiși, în comparație cu neintelektualii nu isbutesc a face, economic, cu operele lor decât, după expresia lui Maurras, o «foarte mică industrie». Dar e vorba de generalitatea intelectualilor, a căror materială independență și deci morală seninătate, sunt de mult pierdute. În lipsa acestui «debușeu» direct, ne mai putând fi nici măcar micii capitaliști care ar putea trăi prin ei înșiși, artiștii — scriitorii în deosebi — sunt reduși la rolul unor simpli muncitori salariați.

Patronii, — editorii, directorii de ziare, sau Statul însuși — îi plătesc pentru o muncă de cele mai multe ori în afară de preocupările lor și nu-i plătesc nici măcar îndestulător. Munca de creație trăește încă sub regimul «lucrului cu bucată», sistem socotit barbar și istovitor pentru oricare meserie manuală — nu însă și pentru munca cerebrală. Rezultatul e, bineînțeles, proletarizarea. Proletarizarea sub toate formele, și materiale și morale. Material, prin această lege de aramă a salarizării, care așează munca cerebrală mult dedesubtul celei manuale, iar moral, prin inevitabilul histronism care însoțește firesc mizeria. Ne mai adresându-se unui public al său propriu, ci al respectivului patron, care impune directive și condiții, scriitorul și artistul în genere sunt azi în situația tenorului de bălcu care își cântă ariile dintr'odată pe două voci, iar în pauze știe a sufla și în clarinetă și a isbi cu cotul în toba mare.

Dar vedeți monstruoșitatea acestei economii nejustificate prin nici o condiție normală. În economia industrială, Al. BUSUIOCANU

stricta dependență a muncii de capital, ea și a capitalului de muncă, sunt de la sine înțelese prin imposibilitatea de a produce a unuia fără colaborarea celuilalt. Capitalist și muncitor își înțeleg posibilitățile pentru o producție de imediată utilitate socială. Utilitatea aceasta însăși garantează existența amândurora, regulându-le în același timp și raporturile. Intrucât e însă necesară colaborarea capitalului pentru o creație spirituală, pentru nașterea unei idei poetice sau plastice? În muncă aceasta creeatoare, capitalul nu e cătuși de puțin un colaborator, ci exclusiv un exploatare. Valoarea socială a producției însăși e în chipul acesta anulată, înlocuită de interesul personal al exploatareului. Iar publicul, «consumatorul», e numai un client întâmplător, a cărui colaborare economică cade exclusiv în favoarea capitalului. Inchipuți-vă o grăvă a romancierilor, a pictorilor sau a filosofilor! Cât de puțin s'ar simți tușburată viața! Intelctualul grevit ar fi pur și simplu suprimat, ca cea mai de pe urmă inutilitate; capitalismul însă i-ar rămâne destule opere nenumărate de reeditat, mai ieftine încă și cu un plasament și mai asigurat. Absurditatea poate fi analizată și mai departe, până în ultimele elemente, fără a îndrăzni însă în vreun fel la vreo justificare sau la vreo soluție. Într-o organizație socială în care munca manuală a ajuns aproape la o normală condiționare, munca intelectuală e încă în faza de acum două mii de ani, când filosofii în zdrăneț învățau prin agorale legile vieții eterne, pentru doi oboli de aramă întinși mai mult ca o pomană.

Soluția? E o soluție? Iacă durerea unei întrebări fără răspuns! În 1905 Maurras visa o contrarevoluție. O contrarevoluție a spiritelor împotriva banului. Și Maurras era un naționalist, un monarchist, un spirit reacționar. Cam tot atâta, aceleași probleme, un adversar, Charles Péguy, nu îi vedea altă ieșire decât tot în revoluție. O revoluție însă nu numai a spiritelor, dar și a burților lăhite împotriva banului. Și Péguy era un socialist, un republican și un umanitarist. Erau de acord deci. Revoluție sau contrarevoluție, durerea lor era aceeași, iar obiectivele identice. Ceva romantic plutea în aer și intelectualii de toate nuanțele, de toate originile se gândeau din nou a se îndrepta, ca în vremurile bune, către aceleși mulțime, pe care o mai conduseră și altă dată.

Ce s'a întâmplat însă? Ce tristă experiență desemnătoare? S'a întâmplat că revoluția, realizată prin răsturnat, a venit în adevăr, atât de cruntă cât ar fi putut-o visa și cei mai îndrăzneți, a răsturnat tot ce i-a stat în cale, însă situația intelectualilor nu s'a modificat nici măcar cu o iotă în bine. Dimpotrivă. Absurditatea dinaintea, în noua stare economică s'a agravat mărindu-se neașteptat proporțiile. Legat de interesele unui capitalism cu care nu avea totuși nicio identitate, izolat de publicul care nu era al lui ci tot al celui capitalism, proletariatul intelectualilor s'a pomenit dintr'odată izvărlit fără putință de întoarcere în rândul «burgheziei» care trebuia exterminată. Ciudaț burghezii fără căpătâi, fără niciun interes de apărare, gândind în solda celui care o hrănea, sau istovindu-se a fi pe placul mulțimii care nu așteaptă decât a fi distrată — și totuși urmărită, alungată, amenințată cu exterminarea sau, supremă clemență, înjugată și mai crunt într-o robie economică nouă, mai gravă, mai apăsătoare, mai absurdă decât cea de până atunci.

Intelctualitatea rusă în pribegie în urma revoluției, cea suprimată prin spânzurători sau amăgindu-se încă agonia în slujba Statului socializat al sovietelor, e răspunsul drastic, fără posibilități de noi speranțe, la acea visată revoluție împotriva banului, din 1905. Socialism și reacționarism își au deopotrivă de categorică icona paradisiului nădăjduit. Ce noi speranțe pot veni după aceasta în favoarea tristei «burghezii» a intelectualilor? Ce noi perspective pentru drumul în întunec, care în 1905 se putea încă intitula pompos «viitorul intelctualității»? Iacă întrebări ce se pot scrie la sfârșitul acelei cărți, numai în aparență încheiată — a lui Maurras. Răspunsul lor însă va fi mai greu de dat și pentru cel mai ingenios optimism. Soluții noi și noi desemnări, vor cerc în orice caz uitarea ori măcar îndepărtarea în timp a desemnărilor de azi.

Problema, atât de drastic definită în termenii ei generici poate căpăta însă înțelesuri și mai dure când vom pune-o în special culturii noastre, care trăiește în condiții încă mai precare.

«Patronul» nu e mai puțin simțit nici în lumea intelctualității noastre, mai puțin organizată încă pentru a rezista exigențelor lui multiple. Literatura în deosebi, anai oferită, mai ușor de co-

mercializat, e în completă servitute. Dacă cineva ar stăruii să facă în editurile și librăriile noastre o anchetă asupra veniturilor unui scriitor ar rămâne uimit de felul cu totul imaterial cum isbutese a trăi aceste păsări ale cerului. Ar constata că și o carte românească e în adevăr o întreprindere industrială. O întreprindere rentând un procent de mai înainte stabilit editorului, care plătește după o anumită normă aproape justă munca materială a lucrătorilor tipografiei și legătoriei, care consumă scump hârtia și cartonul altor întreprinderi industriale, dar care, la un bilanț, să zicem de o sută de mii de lei, nu oferă scriitorului, pentru o muncă îndelungată și plătită cu alte dureri trupesti — mai mult decât zece, cincisprezece sau douăzeci de mii de lei. Să zicem că un scriitor ar fi atât de productiv încât să poată scrie două cărți pe an și să ne închipuim că el ar fi destul de căutat ca să obțină pentru munca lui un «onorar» de două ori mai mare decât se acordă de obicei; chiar în acest caz fericit, veniturile lui nu ar putea atinge anual mai mult de patru sau cincizeci de mii lei. Cel puțin opt dacă nu zece luni pe an deci, omul acesta e scos definitiv afară din oricare lege economică, condamnat a lua loc printre propriile lui ficțiuni, care în romane și în nevele nu sunt niciodată preocupate de economia alimentară a existenței!

Lichidând atât de sumar cu patronul său cel firesc, editorul, scriitorul își va căuta atunci un nou patron, pentru a-și prelunge o existență devenită foarte problematică. Nu e nevoie a trece în revistă pe toți patronii posibili ai unui asemenea muncitor inutil. Va fi de ajuns să te oprești la cel mai onorabil dintre toți, directorul de ziar sau revistă. Acesta e de obicei un om politic, un patron deci și moral nu numai material. Să ne închipuim că scriitorul ar avea exact aceleași convingeri și aceleași interese cu acest nou patron al său, că își va putea deci oferi scrisul fără dificultăți de conștiință, care i-ar complica inutil situația. Și să ne închipuim că ar avea suficient talent ca în redacția respectivă să ocupe un loc destul de onorabil. El va colabora de patru, de zece sau de treizeci de ori pe lună; va prezenta deci patronului, la date cu precizie fixate atâtea «bucăți», conștiincios lucrate, destul de conștiincios și cu destul talent pentru a susține concurența. În schimbul lor, el va primi să zicem cinci sau o mie de lei de fiecare bucată (ceea ce e un tarif destul de urcat) adăugând însă că prețul fiecărei bucăți va scădea în aceeași proporție în care numărul colaborărilor lui lunare va crește. Un articol va fi plătit cinci sute sau o mie de lei deci colaboratorului săptămânal, dar numai trei sute sau cinci sute celui care colaborează zilnic. Noul patron va stabili așa dar și această lege de aramă a scriitorilor, care s'ar putea formula în chipul următor: *Salariul unui scriitor va scădea în proporția în care munca lui va crește, și nu va putea niciodată atinge minimul de existență.*

Pentru atingerea acestui minim, care totuși îi e necesar, scriitorul va fi atunci obligat să-și caute încă un patron. Unde? Nu-i mai rămâne decât unul singur: Statul. De rândul acesta, un patron exclusiv moral. Statul va fi mai puțin exigent cu scriitorul. Nefiind un

exploatare industrial, el se va putea dispensa chiar și de munca scriitorului. Nu va avea nevoie decât de sprijinul lui moral. Destul de plictisit de grija de a preîntâmpina desordinea celuilalt proletariar mai bine organizat, al muncitorilor din fabrici, el va fi bucuros să înăbușe măcar revolta, care deși platonice ar putea fi totuși clocotită, a intelctualilor. Statul nu cumpără deci decât tăcerea. Tăcerea și consimțământul. Uneori poate și apologia, în orice caz însă, întotdeauna lucruri ușor de dat, când dificultăți mai drastice, mai sângeroase decât acestea, au isbutit a da conștiințelor destulă elasticitate și îngăduială cu ele înșele. În schimb, imtermitente sinecure și subvenții, funcții, se vor adăoga pentru a prelunge și a amâni o permanentă criză, pe care nimeni nu are interesul să o curme.

Dar îgșfârșit, într'un fel sau într'altul, cine e adevăratul vinovat pentru această suferință?

E în adevăr patronul? Poate că nu. Prin definiție chiar, un patron nu e desigur tocmăi personajul cel mai simpatic. Apariția lui va fi însoțită întotdeauna de aceleași resentimente și nemulțumiri. Dar existența lui e întotdeauna explicabilă, prin stricta exigență economică a împrejurărilor. În orice caz, un patron nu va comite niciodată eroarea scriitorului de pildă, de a se prezenta acolo unde este inutil. Patronul n'ar putea deci fi prea mult învinovățit. Chiar când e antipatic, el e necesar. Atunci? Atunci, încă o anchetă va fi necesară pentru a lămuri până în ce măsură un scriitor ar avea dreptul în adevăr să se plângă de injustiția socială.

De rândul acesta, o anchetă nu în edituri, ci o anchetă în librării. Se va vedea în felul acesta că pentru o carte de interes mijlociu vor trebui nu mai puțin de cinci ani, uneori și zece, ca să se ajungă la epuizarea unei ediții de trei mii de exemplare, că prin umare scriitorul nostru nu are în realitate un public, și că scrisul lui e numai întâmplător citit și deci cerut. Se va putea vedea că în literatura românească întreaga nu se vor găsi mai mult decât doi, trei scriitori care isbutesc a trăi în adevăr prin cărțile lor, și că chiar aceștia abia-abia ajung la «foarte mica industrie» de care am mai vorbit. Procesul dintre scriitor și patron prin urmare, se reduce în ultimă analiză la un proces între scriitor și cititor. Cui dintre acești doi colaboratori în divorț i se cuvine acuzarea? Și prin cine ar putea veni un remediu? Iată încă o chestiune care ar merita să fie cercetată. Problema va fi însă mult mai delicată. Ea trece dincolo de termenii ei economici, atingând însuși miezul moral al literaturii noastre.

Scriitorii noștri nu au un public. Un public definit, cu o reală pasiune de a citi și care în librării ori în bibliotecă să-și caute el însuși cartea preferată, să caute cel puțin cartea. Cinci ani pentru epuizarea a trei mii de exemplare ale unei cărți de mijlocie valoare și mijlociu interes, nu dovedesc fără îndoială existența unui asemenea public. Cartea se trece mai mult silit, se oferă la începutul anului școlarilor intrați în librării pentru manuale și caete, se impune librarului venit la editură pentru registre sau papetărie, ori se vinde ministrelor pentru bibliotecile sătești, pentru bibliotecile muncitorești sau pentru bib-

lioteci imaginare. Cititorul adevărat, cel care așteaptă, caută și cere, e aproape inexistent. Literatura în orice caz se sprijină pe el prea puțin, iar scriitorul cu atâtea apatie întâmpinat, rămâne în permanentă dependență, nu de propriul său public, cum era firesc, ci de editorul sau patronul care îi îngăduie existența.

Problema poate fi multiplu analizată, și noi înșine am despletit aici câteva din firele ei încrețite. O explicație însă ar trebui poate căutată mai interior, în ceea ce face însuși sensul acestei literaturi ce se oferă fără a fi căutată. Căci suferința nu e numai actuală, ea e veche. A serie fără cititori a fost condiția aproape de totdeauna a scriitorilor noștri. Literatura românească, n'a avut un public niciodată. Un public care să o facă necesară și să-i condiționeze firesc existența. Scriitorul a rămas întotdeauna un capricios lux cultural, pentru un public care nu-l cerea sau îl cerea altfel. Il cerea altfel. Iată unde firele subțiri nu se mai torc, ci se încurcă și se înnoadă strâmb. Înainte de a ajunge la necesitatea de expresie a unei neîndeolnice realități, scriitorul nostru s'a ivit încercând să creeze el însuși acea realitate, care s'ar fi convenit să îl anticipeze. Literatura noastră a rămas astfel întotdeauna oarecum o literatură de precursori (odinioară se zicea de anteluptători) care se adresa nu tocmăi actualității ci poate unui problematic viitor. Scriitorii au trecut astfel în istoria literaturii, adeseori fără să fi ajuns măcar a scoate cel dintâi volum; n'au isbutit în orice caz a avea un public decât abia după consacrarea lor oficială, ceea ce nu însemna tocmăi cel mai firesc drum de la cititor la carte.

O întoarcere oricât de sumară asupra noastră înșine nu poate lămuri îndeajuns. E un exemplu tipic aproape în orice dintre scriitorii noștri vechi, începând cu Alexandrescu chiar, în care se poate rezumă întreg destinul modern al scriitorilor noștri. Realitatea vremii lui Gr. Alexandrescu se colora în giubilele și caftanele de atlas ale Bucureștiului, își plimba eleganta apilpsită în butelele ce se înșirau pe poduri, cu arnăuții mustăcioși și împănaji de pistoale și ofta lănced în saloanele Câmpianului și Văcăreștilor, unde se mai recitau «Haractirurile» lui Paris Moleleanu. În mijlocul acelu public mai mult de jumătate oriental, pe care nu-l preocupă în orice caz nimic din pasiunile desperat ale lui Byron, ori din furtunile de epeope ale lui Ossian, scriitorul venea europeanizat cu totul, meditănd lamartinian pe «ruinurile» vremii, profesând umanitarism și vorbind inspirat cititorului, care va fi clătinat neîncercător din cap, despre «ossianicele palate» de la Târgoviște. Romanticismul lui Alexandrescu, cu totul modernist chiar pentru apusul Europei, unde Chateaubriand și Lamartine atunci se citeau iar Hugo ca și Musset erau încă foarte tineri (cele dintâi poezii ale lui Alexandrescu sunt din 1832), suna desigur publicului nostru tot atât de ciudat și de strein ca un limbaj venit de pe altă lume. Nimic în orice caz din realitatea înconjurătoare imediat nu-l cerea și nici nu l-ar fi putut înțelege. Scriitorul încerca să creeze el însuși o realitate nouă, și cu ea deci și un public pentru scrisul lui.

În ce măsură a isbutit, știm. Până târziu, romantismul nostru literar (și nu-

mai literar?) a rămas aceeași literatură de precursori care, cu singurele excepții ale lui Alecsandri și Bolintineanu, n'a isbutit să aibă niciodată un public în adevăratul înțeles. Patruzeci de ani mai târziu chiar, când la Iași apăreau cele dintâi poezii ale lui Eminescu, scriitorii noștri încă nu eșiseră din faza aceasta de revoluționari premergători. Eminescu însuși, în care romantismul descoperit de Alexandrescu avea să își atingă ultima intensitate, nu era mai puțin meteoric pentru lumea căreia se adresa. Poezia lui era același modernism, greu de înțeles aici unde realitatea îi rămânea în urmă. Pesimismul metafizic schopenhauerian era în lumea noastră întârziată o anticipare tot atât de îndepărtată cum fusese la 1832 și umanitarismul lui Alexandrescu. Eminescu n'a avut nici el un public — nu-i aceasta îndeajuns de semnificativ? — și până într'atât nu l-a avut încă nici n'a simțit măcar nevoia de a-și scoate poeziile în volum. Ediția lui Titu Maiorescu, tipărită târziu și epuizată între prieteni, nu însemna desigur «un public» pentru cel mai mare scriitor al nostru.

A fost totuși un moment în care, mai puțin europeanist dar mai răspunzătoare propriilor noastre realități, literatura noastră a avut în adevăr și un public care să o ceară și să o așeze. Fenomenul acesta fără precedent l-a realizat Sămănătorismul. Aproape zece ani de strânsă activitate, în care scriitorii noștri au cunoscut succese neobișnuite pentru ei. Cititorului nu îi mai ajungeau volumele eșite în librării, nu îl mai mulțumeau nici sporadicele reviste cu întăzriere tipărite la intervale mari. Li trebuia cuvântul scriitorului, cu regularitate spus și cât mai des, și în fiecare săptămână el epuiza revista abia așteptată, care doldora de literatură îi aducea întotdeauna ceva din propriile lui preocupări. Atunci și-au luat avântul unele case de editură azi-în decadență, care s'au bucurat multă vreme de prosperitate, datorită exclusiv acestui succes de care scriitorii sămănătorii se bucurau în public. Sămănătorismul n'a durat însă mult. Ceea ce îi dăduse avântul avea să îi aducă fără întârziere și cădere. Eferescența spirituală a acelei vremi era o prevestire a însăși revoluției sociale care se apropia. Anul 1907 a încheiat această perioadă. A fost și cel mai mare succes al sămănătorismului, dar și epuizarea lui definitivă. Idealul estetic deviasă în realizare practică. Literatura își încheiasă misiunea și, firesc, ea a și decăzut vertiginos.

O generație nouă prin nimic legată nici de succesele nici de preocupările sămănătorului, avea să ia locul, de rândul acesta întorcându-se la vechile tendințe europiste pe care literatura noastră le mai cunoscu. Impresionismul franțuzesc vorbea acum prin pauci scriitorilor noștri, cum odinioară romanticismul lamartinian răsuna în versurile lui Alexandrescu. Poezia românească câștiga un ideal nou și o subtilitate pe care sămănătorismul o îndepărtase. Virtuțile acestea, care de altfel sunt încă probleme ale criticii românești, erau însă în afară de preocupările publicului căruia din nou literatura se adresa cu tonul distant al precursorilor. Filosofia acelei mobilități universale care anticipase în Franța literatura și arta impresionistă întreaga, nu își găsea la noi nici o corespondență de gândire, nici o actualitate. Literatura apărea (în pricina aceasta destul de streină, de bizară, de neînțeles. Iar rezultatul, a fost bruscă întoarcere a publicului, de la o literatură care ea însăși se intitulă de la o literatură «pentru mai târziu» sau «pentru ea însăși». Cenaclul închis lua locul tribunei publice care fusese revista, iar volumul din ce în ce mai diafanizat, mai coteric, se pitea prin rafturile librăriei preferând o aristocrată inactualitate, succesului judecat vulgar al literaturii de până atunci.

Istoria e încă actuală și a stăruii asupra ei mi se pare de prisos. Impresionismul simbolist și-a încheiat și el capitolul, dar europenismul e încă în desfășurare. Și el, desigur, nici nu e de înălțat prea sumar. Atâtea din momentele primordiale ale literaturii noastre n'ar fi fost posibile fără această renunțare la un sincronism perfect cu pulsul vieții noastre intelctuale. Dar scriitorii nu vor suferi mai puțin. Literatura rămâne încă la noi «o nobilă inutilitate», greu de cultivat.

Va trebui să așteptăm o vreme în care coherența aceasta între artă și public să se ivească de la sine, sau va fi necesară mai de grabă o potrivire din pas a scriitorului grăbit prea mult de a anticipa? Iată întrebări pe care nu le putem deosebi. Într-o asemenea situație precară însă, acum cel puțin, scriitorul e singurul care suportă sancțiuni. Literatura lui rămâne căutată, just în proporția actualității și utilității ei.

AL. BUSUIOCANU

RUGĂCIUNEA RĂNIȚILOR / de V. VOICULESCU

— Stăpâne, eu la Prut fierdii o mână!
— Eu la Țiganca-mi semănai piciorul.
— La Cernăuți un ochi o să-mi rămână.
— La Bug în două m'a tăiat zăporul.
— La Nistru sus îmi sfărâmară pieptul.
— Mie Odessa mi-a strâpuns grumazul.
— Tot ea din mine reteză de-adreptul.
— O, mie numă teasta și obrazul.
— Eu mi-am lăsat o coapsă la Bugas.
— Eu brațul drept la Niprul cel înalt!
— Și cât visam la Tisa să mi-l las...
— Dar nu-i nimic, îl am pe colțalul.

O Doamne! stăm tot cum am fi întregi
— Și rugăciunea noastră nu-i ologă:
— Noi, cât de sfărtecați și de betegi,
— Dar Patria să fie în veci întreagă!

BASARABII: SENSUL UNOR MARI TRADIȚII

de DAN BOTTA

Sufletul mistic al Thraciei palpă în formele de stat ale Romei lui Constantin cel Mare. Ele sunt — în continuă evoluție — produsul unui impuls care plecase de la Romul, dar sufletul care le animă, în imperiul devenit creștin, e sufletul Thracului mistic.

Instituțional romană, titulară a marilor tradiții romane, domnia românească manifestă, într-o formă personală sufletul ei autohton.

Am cunoscut, cu studiul nostru precedent, tradițiile romane ale succesiunii în scaunul domnesc: principiul electiv al domnului și corectivul acestui principiu, stabilit printr-o practică de mai multe ori seculară, al «osului de domn».

Se pare că tradițiile acestei succesiuni au suferit însă intervenția unui principiu de filiație mistică, de religioasă descendență în spirit, — principiu superior determinant — derivat din tradițiile Thraciei.

Basarabii cari — precum vom arăta — apar, dela început, ca titulari ai tuturor domniilor românești, sunt aceia cari, au transmis acestor domnii, caracterul unei descendențe mistice.

Majestatea acestei descendențe și patrimoniul ei încărcat de suprema tradiție a ortodoxiei, — a legii care pentru poporul românesc este însăși «legea românească» — pun în umbră cele mai mari tradiții ale lumii...

Numele Basarabilor apare în chip evident legat de acela al «poporului» *bessic*.

Încă din secolul XVI, această relațiune se impusese istoricului Leunclavius: Basarabia — spunea el — Țara Basarabilor, se numește așa dela numele Bessilor.

Etimologia lui Leunclavius a fost respinsă de Hasdeu. Totuși Onciul a recunoscut în Basarabi un vestigiu al numelui *bessic*. El explică într-adevăr numele Basarabilor printr-o metateză din «Bessarab», nume toponimic din Rodopi, însemnând propriu zis «Forum Bessarorum», târgul sau așezarea Bessilor.

Bessii sunt — în descriția lui Herodot — aceia dintre fiii poporului thracic al Satriilor, cari oficiază la altarele lui Dionysos. Satrii înșiși par a fi format casta sacerdotală a Thracilor. «Viețuiesc pe munți înalți, acoperiți de codri, printre zăpezi. Sunt aprigi în luptă. Ei țin oracolul lui Dionysos» sunt cuvintele lui Herodot despre aceștia. Bessii — în acele timpuri arhaice — erau, așa dar, cei mai alși dintre Satrii, cei cari — investiți cu puteri supreme — exercitau sacerdoțiul: Acei Satrii cari profetizează în templu sunt Bessii — adaugă Herodot.

Acești preoți împlineau supremale rosturi politice ale nației lor.

În primii ani ai erei creștine, poporul *bessic*, ridicându-se sub conducerea lui Vologaeses — preot al lui Dionysos — se întinde până la Chersones și impune Romei un șir de lupte cumplite.

Numele acestor *Bessi*, *Bassi* sau *Bassarii*, se recunoaște ușor în *Zabazios* — numele divinității thracice, *Zabáziov* — «Thracii numește pe Dionysos *Zabázios*» serie scholiastul lui Aristophan, și din numele thracic al Zeului s'a ivit cel mai cunoscut dintre apelativele sale: *Bacchoz*.

Zabazios este, cu siguranță, *Deus Bacchius* — *Bacchos*. Cei vechi înșiși derti, sau pe *Bacchos* din *βάζειν*, ceea ce învederează un *Bazios* sau *Bazos*, la rădăcina numelui divin.

Participând la numele divinității supreme, numele Bessilor este, așa dar, un nume sacru. Din el derivă și numele atributiv al lui Dionysos, de *Bassaros* sau *Bassaros*. Se poate recunoaște de pe acum, în acest vocabul, numele elementar al Basarabilor, profilul titlului basarabesc.

Eschyl a compus o tragedie — *Bassarele*, al cărei nume evocă Menadele, preotesele zeului thracic. Tragedia — azi pierdută — celebra moartea lui Orpheu, profet melodios al Thraciei noastre.

Pe urmele lui Dionysos Bassareul o castă sacerdotală s'a ivit, așa dar, — *Bassarii*, *Bassarizii*, — ale căror tradiții s'au desvoltat, desigur, din cultul original al preoților *bessi*.

Bessii, confundați cu «nenumăratele popoare» ale Thraciei, s'au putut lăciza. Conștiința sacerdoțiului, exercițiul cultului divin și — ceea ce era coloratură acestora — puterea politică, s'au perpetuat în Bassarii pământului thracic, în acei preoți-șteni, domnitori de popoare, pe cari fântănele istorice ne îndeamnă să-i numim cu numele străbun de *Basarabi*.

Mențiunea unui Basarab «rege al

Thracilor» către anul 149 a. Chr. ne întâmpină la Diodor Siculul: Βαρσαβύων Θρακίων βασιλέα. În numele acestui Barsabas se recunoaște transcripția stângace a numelui basarabesc.

Jornandes, istoricul got din secolul VI, compilatorul a numeroase fântâni antice, amintește în *Getica* sa numele castei domnitoare a Geților. Sunt *Zarabii*. Apare limpede și aici numele original al Basarabilor.

Textul lui Jornandes pe care-l transcriem după prețioasa ediție din Leyda — *Lugdunum Batavorum* — a lui Bonaventura Vulcanius din 1597, sună așa: *Ut refert Dio, qui historias eorum annalesque graeco stilo composuit, qui dixit primum Zarabos Tereos, deinde vocitatos Filexos hos qui inter eos generosi extabant: ex quibus eis et reges et sacerdotes ordinabantur...*

«Zarabii se numeau, așa dar, aceia dintre cari se alegeau și regii și preoții getici. Textul lui Dion Chrysostomul «care a compus cu o penă grecească istoriile și analele lor» s'a pierdut.

Ediții critice din secolul XIX au dat acestui text — și în ce privește numele Zarabilor — lecțiuni variate. Istoricii, într'un consens cu totul oarecare, născut din indiferența lor pentru un cuvânt fără eho, au ratificat forma *Tarabostes*, destul de depărtată — credem noi — de tipul cuvântului original.

Se întâmplă că un cuvânt atât de straniu ca *Zarabi*, poate da naștere celor mai fantastice lecțiuni, cât timp nu are un punct de reazem în vocabular.

Lecțiunea oferită de textul lui Vulcanius — *Zarabos* — ca și lecțiunea propusă de Hasdeu — *Sarabos siareos* — au meritul de a fi concordante tradiției și de a se aplica unui eveniment real.

În studiul său asupra Basarabilor, Hasdeu constatare ceace, analizând fenomenul basarabesc, oricine e inclinat să constate: faptul că Basarabii nu sunt o familie, ci mai curând o castă.

Reținem constatarea lui Hasdeu. Argumentele sale, însă, ni se par irelevante.

Basarabii sunt o castă. Firește, între ei, sunt puternice legături de sânge. Funcțiunile lor se transmit, în vîrteja acestor legături, în sânul membrilor castei, exclusiv formată din Basarabi. Dar peste autoritatea sângelui, se manifestă o autoritate ideală: aceea a filiației mistice. În acest sens, numele de Basarab e un titlu care se transmite.

Așa Neagoș — din ramura rivală a Dăneștilor — uită, ajuns pe tron, ascendența sa naturală, și luându-și numele de Basarab se arată tuturor ca un «Basarab Voevod, fiul bunului Basarab Voevod».

Matei din Brâncoveni, Constantin Șerban, Constantin Brâncoveanu, fără ascendenți direcți printre Basarabii din scaun, își vor ațoa numele basarabesc.

Numele de Basarab se arată a fi un titlu, ori de câte ori apare însoțit de atributul — frecvent numai în titluri — acela de «mare».

«Mare Voevod», «Mare Basarab» sau «Basarab cel Mare» sunt titluri înregistrate de diplomația românească. Această nu cunoaște, nici pe Ștefan, nici pe Radu drept «cel Mare».

«A murit Marele Basarab Voevod» așa grăește grafitul sapat în 1352 pe zidul încă umed al bisericii domnești dela Curtea de Argeș. «Fiul Marelui Basarab Voevod», așa se intitulează în 1364, în

inscripția dela Câmpulung, Alexandru Nicolae...

Basarabii apar, în istoria românească, simultan în cele trei țări cari compun corpul admirabil al Daciei.

Cuibul Basarabilor pare a fi fost regiunea de înalte *dave*, în inima Daciei — patria lui Decebal. Casta Basarabilor a conservat integral, așa dar, tradiția *bessică*, raportată de Herodot: «Pe munți înalți, acoperiți de codri, printre zăpezi»...

Pe acele meleaguri — în Hațegul de azi — se pot întâlni și acum purtătorii numelui basarabesc...

Un act din 1398, amintește pe un Basarab din Hațeg: *honestos viros Ianustinum et fratres suos Bassarabe et Custe knešos de Riisor*.

Un alt act din 1435 poartă mențiunea «nobililor fii ai lui Ioan din Riisor», Mihail, Basarab și Ioan: *Nobilium Michaelis et Bazarad et Ioannis filiorum quondam Ioannis de dicta Ryisor*.

Sunt, așa dar, chenesi, domni de arhaică tradiție, exercitând o jurisdicție naturală asupra Românilor de pe meleagurile lor.

Din aceeași viață de Basarabi ai *davelor* hațegane se va fi născut, desigur, mândrul fiu al lui Voicu, Ioan, voevodul Transilvaniei, cel mai puternic dintre ștenii lui Hristos — «fortissimus athleta Christi».

Din coașa acestorași Basarabi se va fi tras, așa dar, Matei Corvinul, cel mai mare dintre regiș Ungariei, între titlurile cărui nici unul nu lucește mai viu decât acela pe care i-l auș dăruit contemporanșii săi maghiari: «Căinele de Valah!».

Ștefan Corvinilor ca și numele lor ne oferă un argument puternic în favoarea ascendenței lor basarabesci: corbul este, într-adevăr, stema Basarabilor munteni.

Legenda vrea — de acord cu tradițiile sacerdotale ale Basarabilor — ca descăleătorii să fi venit din munți. Țara Românească s'a întemțiat de Basarabii descinși de pe culmile munților getici, din patria lui Decebal. Moldova s'a întemțiat de Basarabi veniți din Maramureș.

Analele lui Cronar și Btelski — anale cari au format principalele fântâni ale cronicei moldave — scriu limpede că *Basarab* este un nume de Basarab.

Ci, din viața lui Ștefan, înșurat cu o principesă polonă — Mărgărita sau Mușata — se trage întreg gloriosul șirag al Mușatinilor.

Perpetuând, probabil, aceeași tradiție de luptă și de fervoare *bessică*, Sfântul ale cărui moaște sunt un palladiu al României — Sfântul Dimitrie — poartă numele de Basarab.

Opusculul tipărit la Bușurești în 1779, întru slava Sfântului pune în legătură numele său cu acela al unui loc din Miază-zi: «Acet cuvîș pârinte au fost pe vremea blagocestivilor împărași bulgari dintr'un sat din țara sârbească, ce se cheamă Basarabov, după mârșenele apei Lomului...»

Satul, purtător de nume sacru, nu mai există azi, și fântănele trecutului — pe cât știu — nu fac mențiune despre el. Aproape tot ce se știe despre viața Sfântului e ceea ce s'a consemnat mai sus. Principiul atator minuni, Sfântul ale cărui binefaceri s'au revărsat ca o rouă peste Țara a fost, așa dar, om cu totul obscur.

Îmi propun o cutezătoare ipoteză:

Sfântul Dimitrie Basarabul este însuși Sfântul din Săruna, Dimitrie, marele mucenic...

Cultul lui printre Români e de veche tradiție. Sfânt cu atribute militare — preot și oștean — ridicat din mijlocul Thraciei romane, — Român, deci, în accepțiunea primordială a cuvântului — Dimitrie întruchiează principiul de sfîntenie al poporului românesc.

El apare, dela început, ca Protecătorul prin excelență al Românilor.

Înainte de a se ridica asupra Constantinopolului care — sub împărași de usurpație grecească — răpise Românilor privilegiile Romei, Petru și Asan au înălțat o biserică sfântului lor din Săruna. «Au înălțat o biserică — scrie Nicetas Acominatos, cronicarul grec al acelor timpuri — cu hramul sfântului mucenic Dimitrie». În biserică lor, Petru și Asan au transportat moaștele Sfântului. Aceasta este, incontestabil, înțelesul relațiunii lui Nicetas care parafrazează, în textul său, cuvintele lui Petru și Asan: «De aceea Dimitrie, mucenicul lui Hristos, a și părăsit Theosalonicul, cetatea-i de scaun, și sanctuarul său de acolo, și petrecerea sa printre Greci, și a venit la ei ca să-i ajute și să le fie însoțitor în luptă»...

Imperiul asanid e cunoscut — sub egida Sfântului — zile de slavă nespusă.

Când — început pe mâini bulgare — imperiul acesta s'a risipit sub presiunea Turcului, moaștele Sfântului au încetat de a fi venerate. Singură puterea lor, harul lor mirific, le arăta a fi moaște de sfânt.

Așa s'a putut naște legenda unui sfânt Dimitrie, altul decât sfântul din Săruna.

Numele său de Basarab, moștenit prin singură tradiția românească, ignorat de literatura grecească, va fi fost un principiu de confuzie. Ori, poate acest nume e atributul ctitoriei lui Petru și Asan, derivă din titlul acelor cari au servit Sfântului?

Că Asanzii înșiși au fost Basarabi mi se impune ca o evidență. Hasdeu însuși a presupus aceasta fără să încerce însă începutul unei demonstrații. Gricum ar fi, e plină de semnificație prezența numelui de Basarab, în imperiul dela Miază-zi...

Patrimoniului de misticitate thracică pe care-l reprezintă Basarabii, Creștinismul i-a conferit un rost esențial.

Poporul thracic, însetat de martiriu, cuprins de acel *appetium maximum* *martis*, despre care mărturisesc istoricii, — poporul întrușipat de Basarabi — a fost ales a fi conservator al Legii, garant al tradiției creștine.

Ioan și Asan — se știe — pe Simon Petru cu așa zisa «potestas clavium» puterea cheilor, autoritatea de ordin religioș, asupra oilor sale. Simon Petru și succesorul său, episcopul Romei — *administrează* Biserica.

Ioan Evanghelistul a transcris sublimul moment al acestei investituri. Era după învierea lui Iisus, și Iisus se arăta ucenicilor săi și prânzeau împreună la marea Tiberiadei: «Iar când prânzâră, — scrie Evanghelistul — Iisus întrebă pe Simon Petru: Simone, fiul lui Ioan, mă iubești pe mine mai mult decât aceștia? Da, Doamne, i răspunse, tu știi că te iubesc. Paște mioarele mele, i zise el. Iarși i întrebă a doua oară: Simone, fiul lui Ioan, mă

iubești? Da, Doamne, i răspunse, tu știi că te iubesc. Paște oille mele, i zise el. A treia oară i întrebă: Simone, fiul lui Ioan, mă iubești? Petru se întristă că i zise a treia oară: mă iubești? Și-i zise: Doamne, tu știi tot, tu cunoști că te iubesc. Iisus îi zise: Paște tumele mele. Adevăr, adevăr zic ție, când erai mai tânăr, te încingeai pe tine însuși și umblai unde voiai, dar când vei fi bătrân vei întinde mâinile tale și altul te va încinge și te va duce unde nu vorești. Și aceasta o zise însemnând cu ce fel de moarte va muri pe Dumnezeu. Și vorbind acestea i zise: urmează-mi!»

Ci, autoritatea lui Petru nu e singura dominantă în Biserica. Iisus a creat o funcțiune egală în prestigiu — funcțiunea de conservare a Legii, de veghe asupra Tradiției — cu care a investit pe apostolul care-i era mai drag, pe Ioan, evanghelistul de apoi.

Și Ioan continuă, în acest chip, scena investiturii lui Petru: «Iar Petru întorcându-se zărește venind în urmă pe ucenicul pe care-l iubia Iisus, care se și rezemase la Cină de picteptul lui și zise: Doamne, cine este care te dă prins? Deci pe acesta văzându-l Petru, zise lui Iisus: Dacă voiesc ca dânsul să rămână până ce vin, ce-ți este ție? Tu urmează-mi. Deci eși vorba aceasta între frați că ucenicul acesta nu moare: și Iisus nu zise că nu moare, ci: Dacă voiesc ca dânsul să rămână până ce vin, ce-ți este ție?»

Impărații Romei — din Răsărit — sunt investiți de Biserica cu harul de conservatori ai Legii. În titlul lor de *καρπόςτολος* — întocmai Apostolilor — străbate sensul demnității lor divine. Ei sunt urmașii Apostolului Ioan, cum Papii, episcopii Romei, sunt urmașii lui Petru.

În cuvântul prin care Ioan e desemnat să rămână până la Judecata de Apoi, e ferecat simbolul perpetuității și intangibilității doctrinei creștine.

Impărații Romei — din Răsărit — au promulgat dogmele Bisericii și au confirmat Legea. În funcția lor ei s'au manifestat ca Ioan.

De aceea Biserica, pășitorului de strictă tradiție, de strictă interpretare, a putut fi *ortodoxă*.

Incredințând Romei thracice, Romei de Răsărit, misiunea imperială și asumându-și, ca împărat, funcțiunea de conservator al Legii creștine, Constantin cel Mare a stabilit, în Răsărit, în inima Thraciei sale străbune, fundamentele ortodoxiei, principiul de autoritate a lui Ioan.

Impărații Romei de Răsărit nu și-au afirmat, formal, descendența din Ioan, decât târziu — determinați, probabil, de excesele ambiției papale.

Și atunci, a fost necesară conștiința tradiției imperiale celei mai stricte, conștiința legitimității moștenirii lui Constantin.

Această conștiință n'o putea avea un Grec, ci un Roman de tradiție romană — un Român. Acest Român a fost al doilea dintre Comnenii din scaunul dela Constantinopol: Ioan, cel care și-a luat ca împărat, titlul mult semnificativ de *Caloioannes*. Acest *καλός* care precede pe Ioan, transpune sensul sacru al acestuia. Cuvântul *καλοῦστρον* — de exemplu — se traduce prin «sfântul» sau «marele mucenic»...

Că Ioan Comnenul a fost român a această rezultă din relația lui Venizantin din Tudela. Aceasta rezultă și din propria lui afirmație: se trăgea din Constantin cel Mare. Era, așa dar, Roman din Răsărit.

Acela care din ruina romanității bizantine, va ridica un imperiu, Ioanișiu, împăratul Românilor, acela va afirma din nou conștiința descendenței sale mistice. El este un Ioan și — după chipul iubit al lui Ioan Comnenul — un *Caloioannes*, un *Caloian*.

Succesorul său legitim se numește și el Ioan: Ioan Asan II.

Când tradiția imperială romană se va transmite — intactă — Basarabilor din Miază-Noapte, aceștia vor afirma, chiar dela începuturile lor, conștiința descendenței din Ioan.

Io — în grafia slavonă — *Ioannes* în titlul lor latin, domnii Țării Românești și ai Moldovei, poartă pururi numele de conservatori ai Legii, titlul sacru lor misiuni. În șirul lor invariabil, se perpetuează Ioan.

Aceasta este semnificația misterioasă a lui Io, a numelui pe care și-l iau, la suirea în scaun, domnii Țării — Basarabii pământului românesc.

În fața lui, mitul unui titlu apostolic, conferit de episcopul Romei, pălește.

În fața lui, sufletele noastre se exaltă până la imm.

SFINXUL DIN BUCEGI

ZALMOXE ȘI CURENTUL DE INNOIRE MISTICA A VECHILOR RELIGII

de N. A. CONSTANTINESCU

4. Prima reformă în India și regimul castelor.

Cea mai timpurie reformă a unei religii născută s-a petrecut în India, prin sec. VIII, când neamul Arilor cucertorii, stăpânind de mai multe secole în basinelul Indului, vor întreprinde groava sarcină a cucerii în noului ganges și a platoului Dekan, suprapopulate de rase negroide și austroneze. Societatea cucertitoare adică și-a pus atunci cu o surprinzătoare luciditate pentru acele timpuri problema salvării rasei albe-arietice, care era expusă degenerării și pierii din cauza marelui amestec cu rasele supuse, căci acestea nu erau inferioare în cultură, cum au dovedit-o închejările ultime cercetări arheologice. Clasa preoților, o instituție comună tuturor po-voarelor indo-europene, fiind mai strâns organizată la dânsii, pentru transmiterea tradiției Vedelor (cărțile religiei naturiste), se va transforma, sub presiunea împrejurărilor, într-o castă rituală, a Brahmanilor, după numele noului zeu spiritualist, *Brahma*, suprapus de ei brahmanului vedic; totuși noua religie brahmanică n'are curajul de a desființa pantocoul naturist al Vedelor ci se prezintă numai ca o reformă a lui în sens spiritualist, interpretându-l. Formarea castelor celorlalte, a războinicilor, oamenilor liberi și a robilor, după exemplul castei brahmanilor, este opera acestei clase sacerdotale și e considerată ca o puternică reacțiune în contra metisajului cu rasele învinse și supuse, care de fapt posedau o civilizație urbană superioară culturii de păstori războiniciei ce dețineau Așii la sosirea lor în India.

Arii s'au folosit enorm de această cultură, poate în aceiași măsură ca vechii Eleni-Achei de cultura cretană. În să și «Teosofia» dezvoltată în cărțile brahmane și concepția metempsihozei (*samsara*), primită în noua religie, se so cotește de unii istorici ca s'au primit de la vechii autochtoni. Deși regimul castelor nu era atât de rigoros la origini, cum a devenit mai târziu, el a provocat totuși, la rândul-i, unele manifestări de reacțiune contra ritualismului sterp al Brahmanilor: astfel s'a ivit mai întâiu, filosofia Upanișadelor, apoi aceea (yoga), cum și o serie de erezii, între care se distinge «Sankya», apărută chiar în secolul al IV-lea, care se afirmă ca «*rea umană*», de egalitate, și de «răscumpărare», noul ideal, la care se vor primi atât femeile, excluse până atunci, precum și casta de jos (*sudra*), ne-ariană. Ideea răscumpărării însă era admisă chiar de dogma brahmanică, în sensul de a libera «Sufletul (atman), de existența individuală»; ea se capătă prin cunoștința ființei eterne prezente dar ascunse oamenilor. «Prin cunoștință vine mântuirea». În felul acesta se eriază cea dintâi doctrină a *salvării* sufletului, în India.

N'au lipsit nici în India biruința acestor idei, anumite condiții economice: înmulțirea orașelor, deci introducerea economiei urbane, cu tot cortegiul ei de apăsări și suferințe pentru unele clase, dar în același timp revolta în contra formalismului brahmanic, manifestată prin'to luptă seculară, în forma de protest neviolentă, dusă de aceeași (yoghinii), de sofisti, și de felurite secte, luptă din care, după două secole, se vor naște cele două erezii mari sau reforme de seamă ale vieții religioase din India: Jainismul și Buddhismul din sec. VI.

5. Curente înnoitoare în Palestina: Mesianismul.

Tot prin sec. VIII se ivi în Palestina un alt centru de efervescență, o stare de spirit din care își va lua avântul acțiunea profetică, din cele două regate Iuda și Israel; ea se datoră atât influenței culturale egiptene cât și gravei amenințări cu dezastrul politic din partea Asirienilor. Îndelungata perioadă a judecătorilor sub conducerea cărora se cucerise teritoriul, creștea pentru marele preot, urmaș al vechilor judecători aleși, rolul de singur intermediar față de Iahve, pe lângă care se iveau mulțime de «văzători» de profesie sau profesii de chemare, ieșiți din orice clasă socială. Cu toată alianța specială dintre dinastie (casa lui David) și Iahve, regele din Iuda sau din Israel n'a ajuns niciodată la înalta situație de «*car*» al zeului ca regele asirian. Mai ales în sec. IX influența egipteană se accentuă în forma unei supremații politice și culturale, asupra celor două regate de curând desbinate; ea va fi înlocuită în sec. VIII și VII de puterea asiriană și chaldeiană care vor aservi cele două regate pe rând. Situația s'a agravat în deosebi după jumătatea sec. VIII supt război-

niul Tiglatpalasar (745—727), când Asiria atinge apogeul și preface regatele asiriene d'n Siria și Fenicia în provinciile de Nord (Israel), desființat de Sargon; regatul Iuda își datori scăparea numai politicii de linguire și umilire până la 606, căderea Ninivei, când unele socoteli greșite îl împing în conflict cu Nabuchodonosor; acesta dărâmă Ierusalimul în 586, ducând elita Iudeilor în robia Babilonului.

Problema neatârării și orientării politice fusese una din cele mai eguidate pentru Israel și Iuda, cu numeroase răscoale, înfrângeri, umiliri și jafuri dușmane, în curs de peste două secole. Prinse la mijloc între tăvălugul egiptean (din sec. X—IX, reînviat la sfârșitul sec. VII) și fulgerul asirian, cele două regate își numărau zilele cu spaimă de multe ori.

La acestea se adaugă, într'un moment și «*teroarea scitică*», motivul primei profetii a lui Ieremia (sf. sec. VI). Concomitent cu criza politică se ivi criza socială, provocată de trecerea de la regimul economiei pastorale la acela al economiei agricole și urbane, aducând sfărâmarea cadrelor de clan și «*efierirea*» proletarietului urban. Este simptomatice îndemnul zeoșilor lui Iahve de a se părăsi orașele pentru v'ata patriarhală, supt corturi, a strămoșilor, singura hotărâtă să asigure morală și fericirea socială. În fine, tot atunci, se adaugă și criza religioasă: turburările produse de zeloșii credinței naționale revoltați de contaminarea cultelor streine în cultul lui Iahve, preșintat adesea, el însuși, cu atributele Baalilor, și asociat cu astrele și alte zeități ale Asiriei, care a dăoga asupra un jug religios celui politic. Criza religioasă se ivise încă din sec. IX provocând acțiunea profetică a lui Ilie, și răsturnări de dinastie în Sannaria, asasinarea unui rege în Ierusalim.

Această întreită criză se conturează limpede la începutul sec. VIII, deschizând epoca *profetilor reformatori*, cari aruncă vina dezastrului suferite de cele două regate nu numai asupra castei regale — ca Ilie, Elisei, din secolul precedent — ci asupra întregului popor, învinovățit și el de închinare la zei streini. De atunci se se agravează cele trei serii de crize, *profetismul* atla terent propice dezvoltării sale, provocând una din cele mai umitoare reacțiuni de car un popor mic poate fi în stare în Istoria Lumii. Regii din Israel, cu puțin înainte de a se prăbuși regatul lor, și cei din Iuda, în curs de un secol se vor asocia în cele din urmă la marele avânt naționalist și vor căuta să rezolve, de acord cu profetii inspirate, criza socială și cea religioasă prin reforme, ca aceea a regelor Ezechia și Iosia (pe la 620 a. Chr., presintată ca o descoperire d'vină, în forma «*Deuteronomului*»), sau prin *răscoale* contra dominației streine.

Dar profetismul ne lasă să vedem certitudinea ce stă la baza lui: a) natura d'cei națiune în care în curând ruită, odată cu căderea regatelor, b) metodele regimului economic, c) conflictul religios cu vechiul ritual materialist (asemănător religiilor naturiste) și cu zineretismul zeităților streine.

Profetii reformatori din Israel, Amor și Oseu, cari în sec. VIII vestesc ruina regatului din cauza nelegiuirilor poporului, Isaia I și Michea, din regatul de Sud, predica cu toții o nouă religie spirituală, desbrăcată de cultul naturist al jertfelor și adorației idolilor și cer ca *expiatie*, un crez nou de *moralitate*, necunoscut până atunci lui Israel. La dânsii Iahve devine zeul justiției «care jert-

fește și poporul său dacă dreptatea o cere» (Saussaye p. 217). Deși profetii pretind că vin să «*restaureze* numai trecutul», adică «*legea veche*», ei izbutesc a impune «*o radicală transformare a Iahvismului*» (Lods p. 66), care prin acțiunea lor se va curăți de elementele fierești ale cultelor populare naturiste, ce mergeau până și la jertfirea conuilor.

Monoteismul și universalismul zeului unic pentru toate popoarele se va proclama cu toată limpezimea numai de *Isaia întâiu*, care impuse și spiritualizarea cultului precum și reforma morală, cerând practica dreptății, iubirii și smerenției, în locul jertfelor de animale. Cea mai originală notă a noiei religii este însă doctrina *mesianică a mântuirii*, ce se acordă lui Israel înviat și reînscut, prin profetii din sec. VII, între cari se distinge *Ieremia*, și prin seria încă mai numeroasă a profetilor din sec. VI, între cari se disting *Isaia* al doilea și *Ezechiel*. Deci doctrina mântuirii, aceea care a răsărit mai întâi în India și de unde nu vor fi lipsit — posibil — unele radiații, spre Palestina, pe calea marelui negoț fenician, prin țara Sabei, această doctrină se dezvoltă în cele două regate ale v'atelor Iordanului, dar, aici ea nu se oferă Omului de orice clasă, de orice neam, ca în India — ci: *numai lui Israel*. Spiritualizarea religiei se accentuează, dar se renunță la universalism, în locul căruia apare *exclusivismul religios*, național, *doctrina poporului ales*, menit să domine el națiunile, *una din cele mai suneste aberații ale Istoriei popoarelor vechi*. Nu putem înțelegerea acestor diformare luate de mizele religioasă, părmându-se calea atât de frumoasă de la început, — de căi ca o reacțiune de caracter însoțit de strivitoarelor monarhilor orientate exercitau apăsarea lor nemiloasă asupra acestui popor nestatornic, neclă și golos de religia și libertatea sa: era o doctrină a *războiului politic*.

Doctrina mântuirii, așa cum ea se precizează la profetii din sec. VI, nu privește spiritul individual, omenesc, și nu oferă o mântuire transcendentă, pe altă lume, ci una terestră, și colectivă, numai în cercul poporului ales. Este vorba deci de un *mai bine* pe lumea aceasta, motivat de ordinea morală, impusă în Israel de reforma profetică, reformă la baza căreia stă doctrina mântuirii influență egipteană. Reforma profetică va mai fi încă odată scoborâtă: prin opera Talmudistilor care vor crea cele două morale, ca reacțiune contra celei mai sublime religii, a Creștinismului.

Vom vedea în partea a doua a acestei cercetări cum au rezolvit aceste probleme: Iranicii, Grecii, aceștia Indiei (Buddha-Mahavira) și China, și cum se încadrează reforma lui Zalmoxe în marele curent reformator din sec. VII—VI.

1. Curente înnoitoare în lumea greacă.

Din același Orient asiatic se vor exercita și asupra lumii elenice, frământate de grave probleme ale vieții de toate zilele și ale destinului omenesc, unele influențe de seamă care vor produce o adâncă prefacere în sistemul ei de gândire și în organizarea socială și politică. Numai la câteva secole după încheierea sa prin supraviețuirea parțială a elementului dorian, încă din sec. VIII, poporul grec este cuprins de noul ritm al expansiunii coloniale, cu adânci repercusiuni asupra structurii claselor sociale dând loc la formarea unei numeroase clase proletare sau clientelare și adu-

când aservirea plebei rurale și sărăcirea celei urbane; ambele categorii se găceau excluse dela protecția justiției, apăsându-și aristocrației organizate în ginți, frații și triburi, singura care profitase din abolirea regalității.

Aceste clase sociale formate după trecerea dela regimul economiei naturale la acela al economiei monetare se vor întocmi, pe temeiul unor reforme, în clase *centisare*, cu scopul unei mai drepte repartisire a sarcinilor publice. Este tocmai epoca în care Grecia veche se sgduie prin o serie de frământări care durează de mai bine două secole (VII și al VI-lea) cu răscoale populare, represivități și revoluții politice pentru întărirea *egalității* democratice. Dar marea *criză socială* nu se putea birui printr'o reformă unică pentru întreaga lume greacă din cauza partiarismului și frământării vieții politice și din lipsa unei clase preoțești unitare, asemenea aceleia a Brahmanilor sau a Druzilor. Spre a ieși din acest impas, spiritul elenic va recurge la soluții regionale căutate de obicei pe planul politic: instituirea *dictaturii legale* a legislatorilor (aisymneții) în genul lui Dracon, Solon și Clistene, din Atena, sau a celei nelegale a *tiranilor* în genul lui Pisistrat și Hippas tot de acolo. Acest fenomen al dictaturii, pe care Atena l-a încercat în ambele lui forme, a constituit una din cele mai de seamă etape ale vieții politice din toate cetățile grecești în cursul sec. VII și VI. Spiritul realist al Greciei ținea la rezolvirea marelui crize pe această cale *politică*, atât de legată însă de viața religioasă, dacă ținem seama de sensul adânc religios al cetății antice sau de caracterul oficial al religiei zeităților poliade (patroni ai cetăților) și al celor olimpice.

N'au lipsit cu toate acestea în lumea greacă și reformele pe plan pur speculativ, religios sau filosofic, chiar mai înainte ca cetățile grecești să atingă perfecțiunea întocmirii lor care servii în sec. VI—IV de cadrul celei mai splendide civilizații a lumii. Cel dintâi exponent al durerii sociale, al crizei morale deci, este opera cu perspective pesimiste a poetului *Hesiod*, «*Lucrări și zile*» ca și «*Teogonia*», prin care el poate fi socotit de cel dintâi *reformator religios* al Greciei. Trei istorici de azi ai Evului antic¹⁾ stăruiesc în deosebi asupra rolului lui Hesiod din Olimp ca stăpâni ai ordinii și justiției sociale; pentru întâia oară zeii grosolani și vițioși din epoea *zei vortuoși* se spiritualizează și devin *zei himerici*, aparății ai ordinii și dreptății sociale, împărțind pedepse ori premii sau cer ispășirea crimelor prin purificări rituale; și firea lor se sublimază de acum în a lui Iahve în opera profetilor evrei.

Reforma teologică a lui Hesiod care înseamnă cea dintâi fașă a spiritualizării politiceului naturist himeric va fi continuată de *școala filosofică a Ioniei*, ajungând să exprime cu Heraclit «*ideea monoteistă*», credința într'un zeu unic, acceptată în secolele următoare de întreaga elită intelectuală a Grecilor. Vechi influențe asiatice vor fi ajutate la această reformă spirituală acceptată timid și parțial, căci «*prima filosofie elenică*» se poate socoti cum o spune N. Iorga²⁾, ca o prelucrare a doctrinei religioase în plină evoluție filosofică și de mult timp, ale acestei Asii stăpâne și dominante.

Dar atât revoluția politică ce adusese largirea cadrelor vieții de cetate cât și

speculațiile morale sau filosofice ale elitei nu puteau mulțumi pe deplin plebea de sclavi și *meteci*, foarte numeroasă în marile centre comerciale: ea rămânea streină de ideal și creașă de la mânia cetății cu toate creașunile ei estetice: ceremonii spectaculoase, și musicale, jocuri, opere de artă plastică și de literatură, prin care se celebră zeii de cetăți. Iată de ce vidul sufletesc pe care religia homerice, chiar în urma reformei morale hesiodice nu-l putea umple își va căuta mulțămirea în *cultele populare de mistere* ce năvălesc din Asia frigană și din Tracia. Începând chiar din sec. VII se constată în lumea greacă o puternică agitație religioasă care degeneră într'o adevărată «*epidemie religioasă*» și nu se potoli decât prin sec. V, după ce cultul religiei populare a lui Dionysos, favorizat și de tirani, se instăpâni pretutindeni, luând aspect deosebit de religia zeității sau a celor olimpici³⁾.

Puternicul curent religios care venea din Asia, aducând cultul lui Bacchus și al Semelei, aceasta ca o zeită a «*Te-rei*», o replică frigană a «*Magnei Mater*» asianice, favoriză apariția, în aceiași timp, a unei serii de vrăjitori și purificatori, a căror activitate Gernet o întrezărește în unele mituri și tradiții cari-i presintă venind de la Hiperborei, prin care ar fi să înțelegem pe Hinduși. În acest mediu de efervescență religioasă, s'au dezvoltat cele două religii înrudite între ele, și care se atribuie lui *Orfeu* și *Pythagora*, religii al căror temei nu constă în numirea zeului adorat, Bacchus ori Apollo, al căror cult se renovează numai, ci în «*sacralitatea*» de a organiza o viață religioasă în cadre noi și independente, ca teologi speciali, o *doctrină* a vieții de dincolo, o *metempsihoză* sau *palingenesă*, comune Orificilor ca și Pythagoreicilor (p. 141). În adunările acestor religii nouă, și mai cu seamă în tovărășia religioasă («*thiasa*») se strâng mulțimile de jo care erau excluse din cadrele religiei patriarhale a ginților aristocrate; acestea sunt *religiile egalitare*, pentru toți năpăstuiții și desmoșteniții soartei, pentru cei excluși din cadrele rigide ale cetății grecești și de aceea lui Dionysos i se dau epitețe ca: «*Isodates*, *Lixios*, *Eleftherios* (în lat. *Liber*), zeul egalității și al libertății.

Să nu uităm că tiranii cari se sprijineau pe masele populare au favorizat în sec. VII și VI dezvoltarea acestei religii a săracilor și desmoșteniților excluși dela cetățenie în Attica înainte de reforma lui *Clistene*. Cultul orgiast avea de scop: scoborirea zeului în fiecare din asociații thiase (enthousiasmos), dar *nemurirea* nu se capătă decât prin inițierea în *mistere*, la a căror dezvoltare contribuie Orfismul și alte religii de mistere precum *cultul Cabirilor*, al *Coribanților*, al *Demetrii* din Eleusis, la care se admiteau și *sclavii*. Credinșii acestor religii sau secte se ziceau «*mystii*» ai lui Bacchus și ai Demetrii din Eleusis, «*orficii*» ai lui Dionysos-Zagraeus, după doctrina lui *Orfeu*, *pythagoreici*, cei cari urmau doctrina lui *Pythagora* — acesta încercase a stăpâni Crotona în calitate de aisymnet, spre a-și organiza o religie de monastică severitate, ca un precursor bi-milenar al organizării date de Calvin Geneva. Deoarece toți inițiații credeau într'o *răsplătire* a faptelor în lumea viitoare, cultele de mistere se aseamănă într'u câtva cu marile religii selevate ale *mântuirii* sufletului care au înflorit în Asia (Roussel, p. 113); unele au venit în Grecia din Asia Mică, altele din India, nu se știe pe ce cale. Geniul grecesc însă a realizat moralizarea lumii divine, adică spiritualizarea religiei naturiste nu prin speculații metafisice ca Hindușii sau profetice-eschatologice, ca Evreii, ci mai cu seamă prin opere literare și filosofice.

Aceste două caractere esențiale în curentul religios din Grecia: efervescența religioasă și egalitarismul social se observă și în fenomenul religios care a dat Geților și Dacilor o nouă religie, desbrăcată cu desăvârșire de elementele naturiste, prin reformarea lui Zalmoxe. Această se va arăta în articolul următor.

URĂTĂ HARTĂ ARE ȚARA MEA... / de D. IOV

Urătă ha tă are țara mea
Cum au sluit-o grelele urgii...
Privirea tot de lacrimi plină mi-i,
De câte ori mă uit înfrânt la ea.

Urătă hartă are țara mea!

Imi pare-o inimă de bun român,
Cu vârful spintecat pe Marea largă,
În care a intrat adânc, s'o spargă,
Pumnalul ce pădăne n ascuns, păgân...

Urătă hartă are țara mea,
De când zdrobi minciuna adevărul...
Cine-a tăiat o felie din mărul,
Ce-așa fermecător o rotunjea?

Urătă hartă are țara mea!...

Și-atunci, din Tisa în Bug, așijderea
Cu neamul nost' înmănușat în tot,
Ca un hauid voiu chiui, cât pot:
Frumoasă hartă are țara mea...

Azi când încerc hotarul a-l privi,
Ingenuech cu ochii în apus
Acolo unde mi-i hotarul dus,
În cel ce-a fost, în cel care va fi...

Urătă hartă are țara mea
Știrbită'n depărtare, peste munți,
Acolo unde loc nu e să'nfrunți,
Nici visul tot și nici nădejdea grea.

Urătă hartă are țara mea!...

Dar mâne vor doini la stâni ciobanii,
Carpații când nu vor mai fi hotar,
Căci ziua va sosi s'o facem iar,
Cum ne-au lăsat-o Dacii și Romanii...

1) G. Glotz, Histoire Grecque, I, p. 500; Gernet, Génie grec dans la religion, p. III și Roussel, Grèce Orientale, p. 110.

2) N. Iorga, Essai de synthèse I, p. 102.

3) Gernet, op. cit. 137—8. Rădăcă citat aici arată că de «*genialitate* și adâncă a fost agitația religioasă care străbătu Grecia în zorii epocii istorice pe când K. I. Beloch îl acordă, în «*Griechische Geschichte*» un capitol întreg: «*Reforma religioasă și întemeierea științelor*».

UNIVERSALISM ȘI ETNOCRAȚIE

de VALENTIN-AL. GEORGESCU

Mișcările naționaliste postulează ca eminente și superioare, valorile naționale, în substanța lor etnică, fatal particularistă. Poporul, transformat în națiune sau mai exact în comunitate națională, este depozitarul marilor legi de evoluție ale comunității. El, prin suflul lui aparent inesizabil, dar nu mai puțin cert, comandă destinul istoric și constituie sursa marilor idealuri și a marilor împliniri. În această viziune etnocratică — ar spune d-l Nichifor Craic — a lumii, individul este suportul necesar al comunității, dar el nu se realizează — în sensul că nu devine o realitate existențială și etică — decât în comunitate și prin comunitate, — în măsura în care este perfectă contopirea lui cu legile sângelui, ale pământului și ale destinului național.

Dreptul natural și filosofia lumii porneau, în dialectica lor, dela individ, pentru a construi — contractual — societatea și Statul¹⁾.

Multe doctrine conciliatoare au crezut că trebuie să plece dela individ și colectivitate în același timp, ca dela două valori egal justificate și de egală eminență, problema socială reducându-se la găsirea unui echilibru, a unui compromis între interesele sau tendințele lor divergente. Concepția contractualistă era înlocuită printr'una mecanică și aritmetică.

Cele mai multe doctrine naționaliste, în special cele de esență germană, pornesc dela comunitatea originară și dela individul legat în comunitate. Aceste date, autorii germani le găseser în sensibilitatea colectivă a rasei lor și afirmate în istoria germană. Autorii aceștia mai concep și alte modalități de constituire a vieții sociale, pe care le și resping, ca vătămătoare spiritului german. Dreptul roman, de pildă, este «fremd», fiindcă ar gândi individualist²⁾, nu comunitar, ca cel german. Dar dreptul roman a fost produsul unui Volkgeist și în marea lui manifestare colectivă nimeni nu l-ar putea afirma ca fiind în divorț cu geniul roman. Aceasta înseamnă că, spre deosebire de rasa germană, colectivitatea romană avea o structură individualistă.

Dacă aceasta este adevărat, fiecare mișcare națională ar trebui, prin examenul istoric al propriei ei comunități, să-și determine modalitatea și intensitatea existențială sub unghiul coeziunii comunitare. Este un examen care nu se face totdeauna cu aceeași atenție cu care l-au întreprins Germanii. Dimpotrivă, concepțiile germane — extrase atât de local din istoria națională — se dovedesc înzestrate cu o extraordinară putere de expansiune și de polarizare, ajungând să constituie doctrina comună și dominantă a epocii noastre, ca și individualismul în secolul trecut sau ca dreptul natural în ajunul revoluției franceze.

Doctrina individului legat în comunitate și care, ca atare, formează realitatea originară și supremă, ajunge la următoarea formulare caracteristică pentru mișcarea național-socialistă: Național-socialismul construiește comunitatea populară din recunoașterea că³⁾ «...der Mensch von Natur, also existenziell, gemeinschaftsgebundenes Wesen schon ist, dass sich Grund und Sinn menschlichen Lebens im Gemeinschaftsdasein erfüllt».

Formula lui Gierke, pentru a defini comunitatea germană, era și mai simplă și mai precisă: «personenrechtliche Gemeinschaft, welche das Fürsichsein der Individuen in einem bestimmten Bereiche überwindet und durch Verbundenheit ersetzt»⁴⁾.

Pentru o clarificare a acestor poziții, noi plecăm dela următoarele puncte de vedere:

a) Comunitatea este datul primordial și esențial ireductibil al vieții sociale. Aristot nu afirmase altceva. Dar nu comunitatea pur și simplă, ci comunitățile umane. Este, într'adevăr, o imposibilitate și o aberație să ignorezi faptul brutal al multiplicității comunităților și al unității lor umane. Prin esența lor umană, comunitățile, fie și numai ideal și dialectic, se coordonează și se solidarizează în funcție de un criteriu universal și comun.

b) Creștinismul dă o formă concretă și istorică acestei coordonări și solidarității umane a colectivităților, sub forma destinului comun de revelație și de mântuire.

c) Comunitatea nu are o structură imutabilă. Pentru actualul stadiu de dezvoltare istorică a omenirii, națiunea reprezintă forma reală, organică și coerentă, a comunității umane, susceptibilă de autonomie, autarhie și suveranitate. Această formă nu este posibilă în

orice altă epocă istorică; nici azi, pe întreaga întindere a globului. Comunitățile naționale de azi sunt rezultatul unor vaste procese istorice, de ordin rasial, politic și spiritual. Orice reducere a lor la unitate concretă violentează realitatea și constituie un program politic pecuniar sau o admirabilă idee forțată, dar nu o permanență istorică de valoare absolută.

d) Nu este aberativ să susținem că intensitatea solidarității comunitare poate fi natural variabilă. Comunitățile greco-italiene și neo-latino-mediteranice⁵⁾ ar reprezenta un tip comunitar mai liber decât cele slavo-germanice. Ceeace nu înseamnă însă că în astfel de colectivități, comunitatea n'ar fi datul primordial și esențial față de individ. Comunitatea românească, bazată pe «frățietate» dă alt accent moral sau afectiv legăturii colective a indivizilor, dar această legătură nici nu dispăre, nici nu-și schimbă natura.

e) Depășind, deci, poziția particulară a doctrinelor germane care caută în istoria germană fundamentul noțiunii absolute de om «gemeinschaftsgebunden», problema se poate pune cu o valoare generală, pentru toate comunitățile, fie ele libere, fie rigide. Independent de aceste variațiuni de intensitate, constituie comunității sau specifice unei epoci istorice (comunitatea latină trece dela forme rigide, la forme libere), nu există comunitate care să nu lege pe om existențial și nu există om care să nu fie legat în comunitate. Această constatare este generală și pe ea se poate încheia orice doctrină naționalistă.

f) Faptul că omul «este», în realitatea lui, legat în comunitate, nu-i suprină — pe plan individual — libertatea și se opune comunității, de a postula eminența valorilor individuale și de a lupta pentru triumful lor.

g) Această libertate de afirmare a individului poate fi construită dialectic în mai multe feluri.

Unii gânditori vor vedea în ea o polarizare antitetică a vieții umane, care face ca istoria să fie o pendulare între integrarea comunitară și desinderea individualistă. Această concepție repune în discuție adevărul că omul este «gemeinschaftsgebunden».

Alții o vor considera ca o formă a libertății morale a omului de a voi binele sau răul. Dacă binele suprem este legat de comunitate, afirmarea individualistă consumă, în istoric și pe plan social, păcatul originar și îndumnezeirea omului.

În fine, pentru cei care văd în libertate realizarea a ceea ce este esențial și adevărat, libertatea individuală dispăre ceva absurd, sălbatec sau orb, dar nici-

ca problemă. Dacă omul adevărat este «gemeinschaftsgebunden», individul este liber numai atunci când, de bună voie sau dirijat, își realizează această esență. Problema metafizică a libertății omului se transformă în problemă politico-socială de organizare a societății în vederea realizării destinului comunitar al omului.

h) Dificultatea fundamentală este aceasta: Comunitatea reprezintă viața în istorie a omului, deci viața de după cădere și păcat. Această viață nu poate să nu transpună natura omului, așa cum a fost stigmatizată prin căderea adamică. Comunitatea se poate îndumnezei, comunitatea poate uita pe Dumnezeu, comunitatea poate săvârși răul ca și individul⁶⁾. Dostoievsky, în «Posedații» a prezentat o astfel de dialectică a răului colectiv, care prefigurează realizările de azi ale materialismului istoric și bolșevist. În fața acestei comunități, individul, dat fiind incontestabilă lui libertate morală, nu-și păstrează puțința de a recunoaște păcatul comunității, opunându-i-se și încercând o mântuire individuală? Cine răspunde afirmativ la această întrebare, introduce în istorie criticismul individualist, raționalist, jusnaturalist, exagerat de protestanți, dar cunoscut și gândirii catolice, în aplicațiunile ei politice și sociale.

i) Cei ce vor să scape din cleștele acestei dialectici «teologice», care, sigură, epuizează realitatea, trebuie să admită îndumnezeirea comunității (sociologia durkheimiană, Hegel) sau să eșueze în scepticism ori în pesimism, acesta din urmă readucându-ne la o atitudine raționalistă și individualistă.

Tot îndumnezeirea a comunității înseamnă și poziția celor care afirmă naturala îndreptățire și excelență a tot ce întrupează valorile comunității⁷⁾, refuzând să conceapă că viața ei adevărată poate fi judecată sub unghiul binelui și răului, și ajungând astfel la caracterul de fatalitate și de necesitate a valorilor comunitare, a căror interpretare și actualizare nu poate fi decât operă individuală, dirijată rațional sau estetic de spiritul comunității.

j) Problema de care ne ocupăm are un accent tragic de netăgăduit. Tragica este că omul, în căutarea libertății rămâne liberă. Istoria este făcută de oameni care pot greși, fie atunci când, guvernanți, trebuie să exprime adevărurile comunitare, fie atunci când, guvernați, trebuie să alăturiască ființa comunității și să-i poarte destinul. Meditație solidară și dezinteresată a acestor date conduce la umilință și la cucernicie⁸⁾.

Fără această lecție de umilință și de cucernicie, destinul omului poate fi

odată entuziasm, credință și creație durabilă.

Așa dar, mișcările naționaliste pun accentul pe comunitatea națională, nu pe umanitate; pe omul unui anumit pământ, nu pe omul abstract; pe sânge și pe legătura cu pământul, nu pe raporturile intercivice sau pe idealurile raționaliste ale individului.

Această concluzie are însă nevoj de o adâncire care să înlăture orice gravă confuzie cu privire la raporturile dintre comunitatea etnocratică — aparent particularistă și fragmentară — și valorile universale ale culturii și ale creștinismului. Particularismul etnicist al mișcărilor naționale nu înseamnă o repudiare sau o negare a universalului. Naționalismul nu poate nega nici omul, nici umanitatea. Sufetul național nu este o monadă cu toate ferestrele închise și către cer și către restul lumii sau către istorie. Comunitatea națională nu anulează comunitatea umană, ci ne dă numai condițiile reale și fecunde de trăire în comunitate, adică pe cel mai înalt plan uman. Mădularul unei națiuni nu este antiteza omului, ci singurul lui temel și suport real, concret, viu, logic.

Adevăratul naționalism nu îndumnezeiește națiunea, pentru a face din ea un despot, un zeu absurd sau un Maloch arbitrar, ci mărturisește legăturile revelate dintre popor și Dumnezeu.

Originalitatea naționalismului rezidă în concepția despre trăirea valorilor universale și despre virtutea purificatorie a acestor valori, fiindcă numai naționalismul permite omului să trăiască într'un anumit fel, purificator, valorile universale.

Comunitatea umană este o abstracțiune, o valoare ideală. Trăirea ei concretă nu se poate face decât în comunitatea națională, care realizează astfel analogic, prin corespondențe organice, idealurile umane: ideea de Dumnezeu, de nemurire, de mântuire, de sacrificiu și milă, de dragoste, de muncă, de frumos.

Omul este deasemenea o abstracțiune, o limită ideală. El nu se poate realiza decât în mădularile diferitelor comunități raționale. Naționalistul se afirmă și se umanizează și numai așa poate să se deumanizeze, ci pentru a fi mai fecund, mai real, mai adânc, om. Numai curățindu-și și dominându-și ființa concretă în creșutul viu al națiunii, poate fi sigur că a oferit omului ideal de totdeauna toți sorții de a se recompune pe planul nevăzut al confruntării cu Dumnezeu.

Starea națională a omului nu este nici ea o realitate ultimă, un scop absolut, ci numai stare de realizat, prin trăire

și purificare, destinul omenesc în ceea ce are esențial și absolut. Numai fiind națională nu poate da un chip armonios și fecund, o analogie a universalului, o corespondență a absolutului. De aceea, naționalul nu este nici uzurpare a dumnezeescului, nici dar ultim al vieții. Ci numai tiparul concret, analogic, de trăire a lui Dumnezeu și a destinului printr'un sistem de corespondențe vii și coerente. Aceasta nu înseamnă însă că naționalul este o etapă trecătoare, un provizorat inferior. Națiunea este o stare durabilă, constitutivă actualiei noastre condiții umane și raporturilor dintre om și revelație. Aceste raporturi constituie istoria profană, care nu este decât o altă față palpabilă a vieții omului de de după păcatul adamice. Naționalul nu se traversează, ci se adâncește; nu se abandonează, ci se purifică; nu se rezolvă în valori superioare, ci se compune mereu viu din participarea la cele mai înalte valori ale omului și ale lui Dumnezeu.

Astfel concepută, națiunea devine o proiectare, pe toate planurile vieții individuale și sociale, a unei tradiții, a unei tradiții. Tradiția dă națiunii un mediu organic, o intimitate, o ierarhie luminală, o continuitate irezistibilă, o certitudine de depășire și mai presus de toate un mântuitor sentiment al solidarității în care și prin care învingi pentru o durată, alta decât a zilei de azi și a individului.

Pornind dela aceste premise elementare, putem afirma că omul comunității este o ființă care, renunșând de a se mai împărți contra lui însuși, nici nu mai triumfă în jocurile reci ale rațiunii sau în schemele elegante ale logicii⁹⁾; nici nu mai jubilează tenebros în nunțile mistice cu năucile de totdeauna ale sufletului. Omul nu se împarte, egoist, imprudent sau exasperat, ci se adună într'un eroic efort de trăire totală a vieții, de înțelegere nefalsificată a lumii, de cucerire a creațiunii prin împăcare cu ea.

Unitatea omului presupune însă unitatea firii și omul comunității nu se mulțumește s'o recunoască, ci va încerca s'o cunoască prin toate legăturile pe care mintea și inima le descoperă între ele. Unitatea personalității umane care crește în sânul comunității este în același timp condiționată de disciplina morală și ierarhie spirituală, una și alta umanizate prin adeziunea inimii la demersurile rigidei ordine universale.

Este o ordine care nu depărtează de Dumnezeu, nu suprimă libertatea morală și nu diminuează sorții de mântuire.

Această concepție despre național și națiune face din sufletul poporului un cerc de foc care se deschide asupra trecutului și asupra întregii umanități, de care este solidarizat prin comunitatea de revelație și de mântuire. Adâncirea națională nu se face pentru a separa sau învrăjbi, ci pentru a purifica, pentru a întări și pentru a asigura viața armonioasă a unor popoare care s'au ales în geniul lor, în chemările lor, în destinul lor.

Este pentru noi singura cale care duce dela etnocratie la universalism, fără contradicții și fără alegere dureroasă.

1) Cf. E. Wolf, *Grosse Rechtsdenker*, p. 549, definește astfel această concepție: «Vertragsmässige begründete Societas der von Haus aus freien und gleichen Individuen».

2) Așa susținea deja Gierke, cf. Wolf, *op. cit.*, p. 550.

3) Kriek, *Der Mensch in der Geschichte*, p. 268.

4) *Personengemeinschaft und Vermögensbegriffe in dem Entwurfe eines B. G. für das Deutsche Reich*, 1888, p. 53. Cf. comentariul lui Wolf, *op. cit.*, p. 54 sq.

5) Bonfante, ilustrul romanist italian, merge până la a vorbi de acțiunea individualizatoare a solului italic asupra așezărilor omenitești din Latium.

6) Cf. studiul nostru *Problema răului la Dostoievsky*, *Junimea Literară*, Cernăuți, 1936.

7) N. Crainic, *Puncte cardinale în haos*, p. 312, a văzut just această îndumnezeire a comunităților prin naționalism (forma cea mai gravă este doctrina D-lui Alfred Rosenberg, mai aproape de cât se bănuște de socializarea sufletului colectiv la sociologii iudaizanți din școala lui Durkheim). Și d-sa a arătat că pacifismul postbelic a căsat din cauza remediuului ateist pe care l-a căutat sub inspirația iudaismului. Ultima evoluție spirituală a național-socialismului lasă în umbră poziția celor care vor să creze o religie germană. Fără ca toate punctele să fie reledite, ideea de civilizație europeană și creștină și-a arătat în ultima vreme și necesitatea și conținutul real și măreț.

8) Cf. N. Crainic, *Eodem*, p. 148.

9) Cf. Nae Ionescu, *R. V.*, p. 23: «Propriu zis deocamdată noi nu facem decât să licheidăm raționalismul, nu raționalismul adevărat cu care misticismul a trăit în cea mai rodnică pace; ci raționalismul cartezian, care este o răsturnare și, mai departe, o falsificare prin unilateralitate a celui adevărat».

SUBCASIOPEIA

*Cadența bocancilor, zornetul ferului,
Pe drumul de pulbere, sub Casiopeia,
Pleacă departe compania treia,
Pleacă și gruele sub naltul cerului.*

*Vara n'floriră maci roșii stepele
Zac pretutindenea grămadă snopii
Ce o fi cu susțelul e grija popii
Nechiază zările turbate, ca ițelepe.*

*Acum e toamnă. Prin nori alburii
Rânjește iarna cu dinți de zăpadă
Măine, măi frate, cine-o să cadă?
— Serie-mi, tată, când ai să vii?*

*Un măr atârână putreg pe creangă
Gura obuzelor fărăna o mușcă
Cineva doarme cu capul pe pușcă
Și poate visează un svon de talangă.*

CU FAȚA 'N ASFINȚIT

*Câmpuri pustii, apusuri sângerate,
Stă plopul singur clătina de vânt,
De dorul țării mele înstrăinate
Dă iarăși frunza veștedă cuvânt.*

*S'a strecurat un an dela plecare!
Și gândul mă tot trage îndărăt.
Ei! Clujul nostru mai vedea-l om oare?
Se pierde 'n zări un stol, departe hăt!*

*Un tren pornește fluierând din gară
Spre răsărit, spre răsărit mereu,
Apusul se învâlcue în seară
Privit cu teamă grea de ochiul meu.*

Mihai BENIUC

ROMANII DIN RASARIT SI MIAZA-NOAPTE

de NICOLAE M. POPP

In capitolul precedent am urmarit granița carpatică și granița Nistrului ca linie a frontului politic. Se cercetăm acum granițele acestea ca zone de întrepătrundere etnică. Aici trebuie să urmărim două aspecte: elementul românesc dincolo și elementele străine dincoace de actualele granițe.

1. Românii peste hotare.

La Nistru. Dela început se poate afirma că dacă Nistrul e un hotar natural, nu e în același timp și un hotar etnic. Tot malul sovietic al Nistrului e plin de așezări românești. Românimea transnistriană, care se cifrează astăzi la un număr de vreo 800.000 suflete, ocupă un spațiu care se poate schematiza sub forma unui triunghi cu a cărui bază stă pe Nistru, între Movilău și liman și al cărui vârf s'ar sprijini undeva dincolo de Bug, la cca. 250 km. NE de Nistru. Românii însă sunt răspândiți și mai departe, până la Nipru, în Crimeia și chiar în Caucaz. Regiunea de maximă răspândire a Românilor ar coincide cu zona de contact între stepă și pădure.

Românii, cari până în sec. XII ocupaseră Moldova toată, erau trecuți peste Nistru în epoca descălecatului. Până atunci, tot ținutul dintre Nistru, Bug și Nipru era aproape pustiu, așa că vorbind despre prima populație stabilă a acestor locuri, trebuie apăsut asupra Românilor ca *primi ocupanți*. «Moldovenii au întins plugăria peste Nistru, ei au fost cei dintâi podgoreni pe malul stâng al fluviului și cei dintâi oameni istorici» (Mehedinți & Vălsan). Una dintre primele încercări de expansiune românească peste Nistru s'a produs în 1443 când «niște pescari români din Cetatea Albă au atacat prin surprindere o așezare geneveză dela gura Niprului și au arborat steagul moldovenesc» (Nistor).

In măsura apropierii de zilele noastre, așezările românești peste Nistru se înmulțesc. Treccreile se făceau pe la vaduri bine cunoscute, mai ales prin celebrul Vad al lui Vodă, din dreptul celui mai mare cot al Nistrului. Se crede că însuși Ștefan cel Mare prin acest vad ar fi trecut Nistrul, fugărind pe Tătări (Tatars). Moldovenii au îndepărtat această graniță, încăt pe la 1800 unul din drumurile cele mai bătute de Cazaci se numea «șleahul moldovenesc». Drumul acesta urma cumpăna apelor dintre Nistru și Bug.

Până la sfârșitul sec. XVIII, la Nistru, în niște ținuturi în cari Românii sosiseră cu cel puțin 4 veacuri mai înainte, nu se pomenesc nici urmă de populație stabilă ucrainiană sau rusă. Până atunci nu numai că majoritatea orașelor Ucrainei și Podoliei posedau un important contingent românesc, dar au fost chiar orașe înființate de Moldoveni: Tiraspol, Grigoriopol, Rașcov; în fine Movilău lui Ieremia Movilău.

In afara colonizărilor benevole, Transnistria cunoaște și importante colonizări forțate, făcute de Ruși în timpul războaielor ruso-turce și mai ales după 1812. Se pare că acestor colonizări forțate se datoresc satele așezate dincolo de Bug și de Nipru. Căutând să reducă procentul românesc în Basarabia, stăpânirea rusească a început să momenească pe țărani moldoveni, prin agenți de colonizare, să-și părăsească glia străbună și să se colonizeze prin Caucaz; asta se întâmplă pe la sfârșitul veacului XIX.

Bine înțeles că majoritatea Românilor transnistrieni sunt Moldoveni. Nu e de neglijat însă că după Moldovenii imediat, vin la rând ciobanii ardeleni, fie Mocani, fie Mărgineni. Peste Nistru erau drumuri cari măturăse această: *șleahul Bacilor* ducea dela Dubăsari la Dorotca (Harea); altul era *drumul bacului* care pleca dela Iagorlăc, numite în vechime *Unglia Oaci*, și mergea până la *Băcioaia* din Crimeia tătarăscă, vestit centru pastoral ne vremuri (Smochină).

Numai între Nistru și Bug sunt peste 400 sate românești (Nour). Până astăzi se păstrează o mulțime de sate cu numiri dintre cele mai minunate: Chiseu Lung, Șerbanii, Domnița, Șapte Rediuri, Botușani, Catârău, Perșori, Găvănosu. Cel mai departât sat românesc: de țară e Glodoși, la peste 500 km. dincolo de Nistru.

După instaurarea regimului sovietic, Românimea transnistriană a intrat într-o fază de distrugere aproape totală, din cauza dislocării ei în masă și a silurii conștiinței naționale. Totuși Sovietele nu neagă existența Românilor transnistrieni pe cari îi înregistrează în statisticile lor. Mai mult, înființaseră chiar o «Republică Moldovenească», numită solemn: Autonomă Socialistă

Sovietică, cu scopul de a amăgi pe Români să fugă în țara proletară.

Despre Moldovenii și despre republica moldovenească, Sovietele au păreri bizare. Cităm din cărțile de școală: «Dacă România afirmă că Românii sunt intrușiți cu noi Moldovenii, că ar vorbi aceeași limbă ca noi, aceasta este o minciună sfruntată» (Ciobanu). Alt citat: «Basarabia face parte din republica noastră moldovenească; ea suferă încă jugul boerilor români care au ocupat-o cu forța». Nu mai adăogăm că toate hărțile oficiale ale Uniunii Sovietice arată Basarabia ca făcând parte integrantă din teritoriul sovietic. Asta înainte de 1940.

In Carpați. In cele de mai sus văzurăm expansiunea românească dincolo de Nistru. Să vedem acum în ce măsură se produce o expansiune românească pe granița carpatică. Un lucru este bine cunoscut de toată lumea: că dintre toate neamurile locuitoare ale Carpaților, poporul cu viața pastorală cea mai intensă și cu destinul mai legat de munte ca nici unul altul, au fost Români. Cutreerând golurile muntoase cu turmele lor și trecând din nunte în munte, Români — până prin sec. XIII — ajunseseră în Moravia (Erăganu). Ambele versante carpatice, și cel slovac și cel galițian, le erau la fel de familiare.

Carpații aceștia deși împărțiți până mai deunăzi între Polonia și Slovacia nu sunt locuți nici de Poloni, nici de Slovaci. Astăzi «întreg muntele este confundat în marea ruteană, după cum în trecut intra în patrimoniul Românilor. Toponimia munților este înșesată de numiri românești până departe de țară. (Mara Popp). Iată câteva: Rotundul, Cuceul, Șesul, Tomnatecul, Piciucul. Terminologia pastorală deosebită: strunka putira, gjeleta, bryndza, komora, etc.

Dar infiltrația românească în miază noapte n'a fost numai păstoraască — în Carpați, ci și agricolă — în Galiția. Cucerirea Pocuției a permis instalarea Moldovenilor dincolo de Ceremuș «ca slujbași, moșieri, negustori și țărani» (Nistor). Nici un hotar n'a fost un exemplu mai viu de osmoză etnică cum a fost Ceremușul. (Faptul se va evidenția mai târziu în analiza infiltrației ruteană dincoace de Ceremuș).

O parte din țărani din Moldova fugeau în Pocuția și scape de birurile domnilor moldoveni. Pe de altă parte, latifundiarii poloni aveau tot interesul să-și colonizeze pământurile cu Moldoveni, căci moșiile lor fuseseră pustiite de Tătari prin sec. XIII. In secolele următoare (XIV și XV), penumărate documente vorbesc de așezări yalaha. Moldovenilor așezați aci li se dădeau privilegii tocmai ca să-și îndemne să vină. De aceea pricinile dintre Moldoveni se judecau după dreptul românesc: *prava voloskogo*. Până dincolo de isoarele Nistrului sunt peste 160 sate înființate pe temelii dreptului românesc (Nandriș). Multe din ele își mai păstrează încă numele românești, ca: Runkuri, Akreszori, Arzelusa, Nyago, etc., dar nici unul nu mai are element românesc neasimilat.

Populația românească transnistriană și vechea populație românească din Galiția s'a găsit în expansiune firească. Prima trecând Nistrul spre răsărit, de pe pieptul Moldovei pe aceiași coamă de dealuri înalte așezate la hotarul dintre pădure și stepă, a doua deplasându-se pe Carpați sau urcând râurile spre isoarele lor: Prutul, Nistrul.

Singura populație românească aflată peste hotar, dar așezată locuiri iar nu în expansiune, sunt Români din Maramureșul de nord. Fostul stat cehoslovac recunoaște că extremitatea răsăriteană a statului nu conținea deloc Cehi ori Slovaci. Provincia aceasta a fost numită Rusia subcarpatică, datorită imensei majorități a populației rutene ce o locuiește. Alături le ei trăiesc Evrei și Români.

In trecut, tot Maramureșul era românesc; nimeni nu contestă aceasta. Astăzi n'au mai rămas decât vre o sută de mii Români, dintre cari 15.000 trăiesc în Rusia subcarpatică, chiar pe malul Tisei, în comune mari și frumoase: *Apsa de jos*, cea mai mare comună românească. *Apsa de sus*, Biserica albă, Slatina, Bedeu, Bogdan ș. a.

Maramureșul constituie o perfectă unitate naturală: o depresiune mărginită de munți, cu o singură poartă de intrare — poarta dela Hust și o singură ieșitură peste munte, la isoarele Visului — pasul Prislop. In 1940, cele două jumătăți ale Maramureșului, partea slovacă și cea românească au trecut succesiv în stăpânirea Ungurilor. Astfel, Maramureșul este astăzi întregit, dar sub

jug străin. Bineînțeles, Maramureșul se vrea reîntregit, dar integrat în unitatea românească, deoarece el în toate timpurile a fost și a rămas românesc. Toată viața românească din afara Carpaților moldovenesti își datorează sorgintea Maramureșului.

Încă depe acum începe să se schițeze raportul de forțe între grupul etnic românesc și grupurile etnice vecine. Politicește, noi eram vecini în răsărit și miază noapte cu U. R. S. S. și Ungaria; etnicește însă, noi ne învecinăm cu un singur neam: poporul ucrainian sau rutean, dela limanul Nistrului, până peste Carpați, la Tisa. In fața acestui bloc de peste 40 milioane, noi Români ne aflăm în plină defensivă. Grupul românesc transnistrian, risipit ca așezare și împrăștiat de Soviete era până la pornirea războiului sfânt, în plină suferință. Despre Românii în Galiția nu mai putem vorbi decât ca amintire de ceiace au fost odinioară. Românii maramureșeni sunt atacați în ființa lor etnică de Unguri și Ruteni. Așa Că de unde în sec. XIV—XVII eram în plină expansiune, astăzi suntem siliți să ne retragem etnicește pe granițele României Mari.

2. Infiltrații străine dincoace de Nistru.

Cel mai nenorocit secol pentru istoria noastră națională este sec. XVIII. Acesta reprezintă îngenunchierea țărilor române în fața Turcilor și desmembrarea lor; ba pierderea temporară a Olteniei, ba înstrăinarea Bucovinei, ba răpirea Basarabiei, care de fapt se pregătește înainte de 1800. Țările noastre ajunseseră la discreția Austriacilor și a Rușilor, și deveniseră teatrul de luptă al tuturor războaielor dintre cele trei neamuri împărății cari căutau să ne stâlcească întrec ele.

«O nenorocire nu vine niciodată singură». Pe deasupra tuturor acestor neazuri, veacul al XVIII este inaugurat prin începutul unei infiltrații străine din ce în ce mai accentuate care se moștenește și în veacul al XIX-lea, când devine adevărată invazie. Este vorba de infiltrația ruteană și infiltrația evreiască lăuate ca o pecingine peste tot nordul și răsăritul țării noastre.

Infiltrația ruteană.

Ceremușului a fost din cele mai vechi timpuri o regiune în care elementul românesc și cel rutean s'au întrepătruns necontenti. Mai sus am arătat împrejurările în cari, în expansiunea normală și pe cale de colonizare, Românii s'au lăși în Galiția și pe munții ei. Tot din aceleași pricini, dar mai ales prin colonizare au început să infiltreze rutenii în Moldova.

După zălogirea Pocuției de către Petru Mușat, vreme de sute de ani s'au iscat lupte între regele polon și voevodul Moldovei. Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Ion Vodă, au făcut dese incursiuni peste Ceremuș. După fiecare incursiune robiau un număr de locuitori ruteni ai Pocuției și-i aduceau în Moldova. Ba încă de multe ori Rutenii însuși treceau de partea voevodului și se lăsan bucuros să fie colonizați în Moldova. O parte din acești prizonieri de război, prin tratatele de pace, trebuiau restituiți Poloniei, așa încât numai o parte minimă au rămas în Moldova, și aceștia fiind colonizați prin mijlocul țării. Până pe la sfârșitul sec. XVII — în vremea lui Cantemir — toți acești ruteni fuseseră asimilați.

Nu tot aceluși lucru se întâmplă cu *Huțanii*. Huțanii sau Huțliji sunt originari din Pocuția. Sunt oameni de munte. Origina lor e încă dubioasă. Probabil că au sânge românesc, dar azi sunt complet rutenizați. Ei au început să alunece în Carpații păduroși peste Ceremuș, încăt din sec. XIV. Cert e că «la trecerea în Moldova ei vorbeau ruteneste și erau Slavi» (Nistor). C'o mare putere de asimilare, au reușit ca până la finele sec. XVII — în timpul lui Sobieski — să copleșească pe Români, cari locuiau în număr mic prin munți. Contemporan cu asimilarea prizonierilor de război ruteni colonizați în Moldova, asistăm la rutenizarea de către Huțliji a Românilor din munții Ceremușului. In lupta lată timp de 2—300 ani pe teritoriul Galiției și Moldovei, între Români și Ruteni, «în Galiția au biruit Ruteni, în Moldova — Români» (Nistor).

Urmează acum actul al doilea al acestui proces istoric. El pornește cu sec. XVIII. In Polonia începușe decadenta. In urma răsmiriței care a fost acolo la 1766, țărani ruteni începură să se refugieze în Moldova. Veniți ca pribegi, se așezară ca «lăturalnici», mai întâi între Nistru și Prut — la marginea satelor românești, mai târziu pe valea Siretului și a Sucevei. Ei sosiră ca greco-

Cât timp Lăpușeanu și Movilești au putut ține trează influența românească în Galiția, nu numai Românii, dar chiar Ruteni au rămas ortodocși. Imediat ce influența moldovenească a încetat, a început ofensiva catolică. Rezultatul a fost că Românii din Galiția s'au rutenizat, iar Ruteni au trecut la unire. Pribegii ruteni sosiți în Moldova, au revenit însă la ortodoxie.

Se produce răpirea Bucovinei. Prima numărătoare făcută în Bucovina de Austriaci, dă la un număr de 83.000 Români, 21.000 Ruteni; deci ca proporție, la 4 Români: 1 Rutean. In vremea aceea, emigrările din Galiția nu erau prea intense. In schimb emigrările Românilor din Moldova în Bucovina «erau considerabile» și au fost provocate de războaielor ruso-turce și de regulamentul organic (Nistor). Sporirea dărilor a făcut pe țărani să fugă peste «cordun». Stăpânirea, ca să nu fie păgubită, lua dela țărani rămași și birul celor fugiți. Atunci a ieșit vorba: «A da bir cu fugiții».

Dacă Ceremușul a fost întotdeauna un loc de scurgere a populației dintr-o parte într'alta a lui, nu mai puțin loc de scurgere a fost și «cordunul» separator între Moldova și Bucovina. Mai târziu când Austriacii au introdus obligativitatea învățământului și inchiziția fiscală, Românii au început să treacă cordunul înapoi în Moldova. Locurile lor, pas de pas, erau cucerite de Ruteni.

După 1812, prin răpirea Basarabiei, aria de înstrăinare a pământului românesc se mărește. Ruteni pătrund acum venind și de peste Nistru, din Podolia, în timp ce Bulgari, Găgăuzi și Germani erau colonizați de Ruși în Bugeac. In aceiași proporție în care la 1775 Bucovina era un pământ locuit intens de Români, la 1812, Basarabia era tot un pământ românesc, care în prima cataografie rusească numără 86% Români.

Instrăinarea Bucovinei și Basarabiei se produce în sec. XIX. Până la mijlocul secolului, infiltrația ruteană devine din ce în ce mai intensă. In Bucovina, raporturile dintre Români și Ruteni ajunseseră 2:1, iar în Basarabia, Români scăzuseră procentual dela 86 la 74, în timp ce Ruteni se dublaseră. Cât timp Bucovina a fost alipită Galiției, adică până la 1849, a rămas românească. Polonilor cari aveau milioane de Ruteni în Galiția, nu le convenea deșteptarea Rutenilor. In afară de asta, în repeșite rânduri mii de pribegi ruteni au fost restituiți moșierilor polonezi din Galiția. Așa că indirect, «Polonii au contribuit la menținerea caracterului românesc al Bucovinei» (Nistor).

Abia după 1850, când Bucovina i se acordă autonomie, infiltrația ruteană se transformă într-o adevărată invazie. Sate întregi de peste Nistru se mută dincoace. Până la 1880, Românii ajung în Bucovina populație minoritară, iar în Basarabia, procentual scad dela 74 la 56. Rutenizarea continuă într'un ritm accelerat. Până la 1910, regiunea dintre Prut și Nistru, ținuturile Cernăuților și Hotinului, la 37.000 Ruteni, numără Români 185! (Nistor). Masa ruteană presează tot mai mult. Inghete Români. Trece Prutul și începe să înfășure Moldova de Nord.

Anul 1918 survine în plină expansiune a Rutenilor spre Sud. Infiltrația ruteană, bine înțeles, a încetat azi, dar cu durere trebuie să constatăm că rutenizarea a continuat și după război. Românii din România, din Hotin, Storonișet, Maramureș, au continuat să se rutenizeze. Ruteni de astăzi sunt urmașii bejenarilor din sec. XVII și XVIII.

Infiltrația evreiască.

Al doilea val de străini abătut — după Ruteni — asupra României, au fost Evreii. Primele informații despre Evrei le avem în Moldova, prin sec. XVI, însă numărul lor era atunci extrem de mic. Adesea domniitorii români îi goneau în Galiția și Podolia, de unde veniseră; bunăoară așa a făcut Petru Șchiopul. Dela început sunt pomeniți ca negustori, însă în vechime nu se puteau lua la întrecere cu Armenii și cu Grecii, cari în Moldova aveau

multă influență, iar ca negustori — veau multe legături în Levant.

Numărul Evreilor începe să crească din sec. XVIII și mai ales după 1800. Stăpânirea austriacă și rusească au încurajat pătrunderea Evreilor în Bucovina și Basarabia. Atât Austriacii și Rușii au încercat să-i colonizeze cu plugari, împrăștiindu-i și scutindu-i de dări. In scurtă vreme Evreii s'au echivat, vânzându-și pământurile, intrând în comerț și arendând apoi moșiile boerilor pământeni. Numărul lor a crescut extraordinar de repede. In Bucovina, după 100 ani de stăpânire austriacă au sporit dela 2000 la 50.000. In Basarabia, tot într'o sută de ani de stăpânire rusească au crescut dela 20.000 la 230.000. Infiltrația evreiască s'a transformat într-o adevărată invazie după pacea dela Adrianopol din 1829.

Trăind în imediata vecinătate a frontierelor noastre, expansiunea Evreilor dincoace de frontiere este cât se poate de normală, tot atât de normală ca expansiunea Rutenilor, cari locuiesc în masse în Podolia, Galiția și Rusia subcarpatică. Ceiace e mai puțin normală e lăptirea Evreilor dincoace de frontiera Nistrului și frontiera carpatică nu s'au produs numai pe cale naturală, ci s'au fost sprijiniți de stăpânirile străine. Deosebirea de infiltrația ruteană consistă în aceea că pe când aceasta a început în 1828, infiltrația evreiască a continuat și mult dincoace de această dată.

Dacă răsăritul și nordul țării nu s'au instrăinat prin așezarea în mijlocul nostru a populației rurale rutene, orașele aceleiași părți de țară ni s'au instrăinat prin venirea elementului evreiesc, prin excelență urban. Sunt orașele cari Evreii dețineau în 1940 majoritatea populației: Sighet, Cernăuți, Hotin, Soroca, Chișinău, Tighina.

Elementul evreiesc îndesindu-se presat în orașe, a început să se întindă și asupra vieții rurale. Un sfert din populația rurală a Maramureșului e junească evreiască. Până mai deunăzi, nu erau cauzurile în cari găseam *agricultori evrei* în Moldova de peste Prut, *căruși evrei* în Moldova de miază noapte, în fine, *baci evrei* la stăncile din Maramureș.

Incheiere.

Analizând granița de răsărit și cea de miază noapte din punct de vedere politic și etnic, ajungem la următoarele constatări:

1. *Poporul nostru este primul stăpânitor al acestor granițe.* «Granițele vremelnice și vinovate», Prutul și cordunul bucovinean, au dispărut. O discuție asupra acestor granițe nu e de admis.

2. *In expansiunea firească, pe cursul apelor, pe marginea pădurilor și în lungul munților, neamul nostru a înstăpânit din vechi timpuri dincolo de Nistru și de Ceremuș.* Până în sec. XVIII, sămânța românească în aceste părți s'a menținut.

3. *Sec. XVIII reprezintă pentru noi începutul regresivității neamului nostru dincoace de fruntariile firești.*

4. *Veacul al XIX-lea, odată cu ciuntirea fruntariilor firești, începe să împingă pe pământul străbun valuri întregi de neamuri străine, dintre cari Ruteni și Evreii le covârșesc pe toate celelalte.*

5. *Pe frontul granițelor, pe cari în sec. XVII inclusiv am ținut ofensivă într'una, în ultima vreme ne retrăgem în defensivă.*

De abia ritmul de viață nouă imprimat României de un încoace, a determinat neamul nostru să treacă jară la ofensivă, la expansiunea ce-i era atât de familiară în cursul veacurilor trecute. Nimic nu poate concretiza mai bine drepturile României în răsărit și miază noapte, ca schița de hartă alături, reprezentând spațiul vital al Moldovei lui Ștefan Vodă, care astăzi a devenit spațiu vital al Românilor.

Încheind, nu putem termina mai bine decât cu cuvintele Prof. I. Nistor, care este cel mai bun cunoscător al problemelor desbătute în cele două articole ale noastre: «Luminăți de adevăr și însuflețiți de adevărata dragoste pentru neam și țară, putem învinge prin muncă stăruitoare, prin jertfă și prin disciplină».

CRONICĂ

LITERATURĂ

LITERATURA UCRAINEANĂ

In frământarea Romiei de azi pentru crearea de noi valori spirituale sau pentru reînnoirea celor cari de mult fac parte din bogatul său patrimoniu, un important loc îl ocupă studiul literaturilor străine puțin cunoscute. Desigur nu toate cărțile de acest fel cari apar și nici toți autorii lor nu trec totdeauna de limita unor simple excursii literare sau, dacă vreți, de colecționării de rarități pentru desăvârșirea sensibilităților obosite de fenomenul literar occidental. Printre cei însă, cari în cercetările lor urmăresc mai mult de cât atât, unul din cei mai neliniștiți, posedând amplexarea de orizonturi pe măsura întinsei sale activități de până acum — orizonturi cari ne îndreptătesc speranța unei opere de sinteză care să taie alec largi și să limpeză prin bogată și variată sa operă și să ne aducă cuvenite concluzii — este fără îndoială *Luigi Salvini*. (Nu am pretenția prin aceasta, să prezint pe Salvini publicului nostru, cunoscut la noi mai ales prin volumul său de traduceri din poezia populară și prin studiul său mai recent despre Ion Creangă. Activitatea sa cuprinde literaturile de limbi slave, fino-ungrice și baltece. O notă privind unele lucrări ale sale în domeniul literaturilor slave se poate găsi în antologia care mi-a inspirat recenzia de față). În descele conversații cari le-am avut cu el nu arareori revenea în vorbirea lui formula «nou unanimitate romană» și aceeași formulă o găseam și în ambala dedicată de pe una din ultimele sale cărți apărute, carte pe care vreau să o semnalizez cititorului român și care poartă frumusal titlu: «*Le Quattro Scabole»* (Cele Patru Spade). Antologia de *narratori ucraineni*, Vellechio editore, Firenze. Prefațată de un limpede și documentat studiu introductiv al lui Salvini, antologia cuprinde douăsprezece prozatori ucraineni ale căror bucați sunt în cea mai mare parte traduse de el.

Voi spune dela început, fără teamă de riscul iperbolici, că lucrarea lui Salvini echivalează cu o adevărată descoperire literară, bogată în autentice capodopere și plină de învățăminte, mai ales pentru cei cari ar voi să studieze raporturile dintre fenomenul politic rusesc de după război și creația literară ucraineană. Căci Salvini s'a mulțumit cu o explorare, după expresia sa, «dealungul coastelor», adică în domeniul literaturii contemporane, fără să intre în adâncime în acest ținut reprezentat încă cu alb sau cu prea puțină dată pe harta geografică a descoperirilor literare.

Autorii din antologie, unii mai vechi, dar cu activitate prelungită până aproape în zilele noastre, alții tineri și martori ai unor frământări de arzătoare actualitate, impresionază de la început printr-o caracteristică ce le e comună fără excepție: un dar natural de a povesti frumos și nesilit, dar care simți că nu este numai al lor ci și al pământului unde trăiesc, pământ bogat în povestiri, imi vine să spun și scriind aceste, gândul îmi shoară la draga noastră Moldova.

Sar înșela însă cititorul care și-ar închipi această literatură ca o dulce depănare de povești și istorii din vremuri bune, rod al unor victurii pacifice și împăcate. Antologia lui Salvini e toată huiet de arme iar autorii înmănușiați în ea sunt luptători în adevăratul înțeles al cuvântului. Pentru a putea înțelege acest fapt ar fi destul să amintim că limba și literatura ucraineană au avut unul din cele mai tragice destine, destinul de a fi prigonite în toată istoria lor, cu rare răgăzuri și prea scurte perioade de liniște prielnică creației. Secolul al XIX-lea constituie pentru ea momentul celui mai mări aspru rusesc. În această epocă, ural Rusiei împotriva poporului ucrainean nu mai cunoaște margini. (Ucrainenii spun «Moscovia» și ar trebui citite cărți ca «*Studiul de istoria și de cultura ucraineană*» de Eugenio Onatsky (U. P. S. Roma) sau «*Ucraina — La terra martire ed indomata*» de Riccardo Bonidici (Edizioni Vettori, Roma), pentru a putea înțelege neînchipuita prăpastie care desparte cele două popoare precum și lupta de veacuri a Ucrainei pentru independența sa politică și culturală). Ministrul de interne al Tarului, Valajev, proclamă în 1863 într-o circulară că «*limba ucraineană n'a existat niciodată, nu există și nici nu va exista cândva*». Astfel mai ales în a doua jumătate a veacului trecut, centrul propulsor al energiei literare se mută în Galiția, unde scriitorii ucraineni, în ciuda hotarelor potrivnice, continuă creația în limba lor națională. Abia în 1922, după scurta «intermezzo al independenței din timpul revoluției — când Ucrainenii luptă atât împotriva comunistilor cât și împotriva țaristilor lui Denikin și a armatelor străine (cea franceză mai cu seamă) — scriitorii ucraineni din Rusia li se deschide o nouă epocă prielnică plămămirilor literare. Regimul bolșevic, dificil învingător înaintul țării, bătut de Polonia în afară, inițiază o politică de relativă libertate pentru diferite culturi naționale, fapt ce creează Ucrainenii ucraineni știu să se folosească, dând un nou avânt literaturii limbii lor. Speranțele comunistilor răsii însă, cari prin acordarea acestor libertăți nădăjduiau să cimenteze tendințele diverse și centrifuge ale popoarelor din Rusia în noua ideologie marxistă, au fost repede desamăgite în legătură cu Ucrainenii. Rezultatul acestei renașteri culturale a fost o progresivă regăsire și adâncire a conștiinței naționale și o pășăite din ce în ce mai adâncă între Kiev și Moscova. Căr despre deosebirea dintre scriitorii ucraineni și cei ruși, ca era dela început considerabilă, în timp ce ultimii au preconizat din ce în ce mai mult — după observația lui Salvini — «un neo-realism documentar și optimist, mai degrabă superficial și propagandistic în ansamblu», foarte incurajat de oficialitate, primii aduceau în literatură lor tot epos-ul și patos-ul popular al Ucrainei. Janovsky, care deschide seria autorilor din antologie și a cărui primă bucată de titlu întregi lucrări a lui Salvini, o dovedește prin așezarea sa și găsescăla celălalt eu, mama, înnebunit de reușcării:

«La Răsărit se profilează întunecat și acunș palatul princiar, acum tribunalul negru al Comunei.

Mi-întorc privirea și într-o clipă mi-aduc aminte că am sase pe constință.

Sare pe constința mea?! Nu, nu-i adevărat! Sase sute, sase mii, sase milioane, miriade pe constința mea!

— Miriade?

— Mi pipăi capul?

— Ci din nou trec prin fața mea, ca o vijelie, istoria obscură a civilizației și trec popoare, veacuri, și trec timpul însuși.

Și tot ce în William Wilson eroul sfârșete prin a-și ucide acest eu. O cere Revoluția, iar Chyvoloy și un Cekist convenient:

«Acum, pierzându-mi constința, răpit de incendiul unei imposibile bucurii

vașile insoțitoare, le dau din studiul introductiv al lui Salvini.

Mykola Kvylovyj, «cel mai mare scriitor al acestei perioade», după Salvini, revelația cea mare a întregii antologii, aș spune eu, ilustrează întreg acest proces ucrainean. Iată cam în ce fel gândea ciudatul comunist ucrainean: «A șterge independența printr-un gol pseudo-marxism înseamnă a nu înțelege că Ucraina va fi un avant-post al contra-revoluției până când ea nu va fi trecut prin perioada sa firească de dezvoltare, pe care popoarele Europei occidentale au trecut-o prin formarea unui stat național». Iar cuvântul său de ordine, ca și al colegilor săi dela *Vaplite* (Academia Liberă de Artă Proletară, — fondată de el) era: *Afară din Moscova!* Stalin însuși a trebuit să intervină ca să stigmatizeze pe îndrăsnit: «Vreau să reamintesc un fapt pe care îl cunoașteți cu toții. Vorbesc de articolul comunistului Chyvoloyj; aparut în presa ucraineană. Chyvoloyj vrea să desrusefice imediat proletariatul ucrainean; și afirmă că poezia ucraineană trebuie să fugă cât mai repede de literatura rusă și de stilul său. Chyvoloyj spune că ideile proletariatului sunt cunoscute și fără arta Moscovei; și este entuziast, de un entuziasm mesianic pentru tânără mișcare intelectuală ucraineană. El încearcă în mod ridicol să despartă prin act anti-marxist cultura ucraineană de politica comunistă. Aceasta sună acum straniu, mai mult decât straniu, în gura unui comunist. Tocmai când proletariatul Europei occidentale sunt plini de simpatie pentru Moscova, centru al mișcării internaționale revoluționare și al comunismului; tocmai când proletariatul occidental privește cu entuziasm și speranță stindardul care fălăie la Moscova, «comunistul Chyvoloyj nu găsește nimic altceva mai bun decât să îndemne pe toți oamenii activi ai Ucrainei să fugă de Moscova». Chyvoloyj, în prada disperării, s'a sinucis. Iar sinuciderea lui, întâmplată prin Mai 1933, a fost semnalul de deslănțuire a grigoanei: Una după alta au fost suprimate revistele, au desființat toate societățile scriitorilor ucraineni. (Așupra «fascistului» Chyvoloyj, interesant și articolul lui Salvini din «Augustea», Februarie 1938. Calificativul «fascist» a fost dat nu arareori acestui scriitor, desi, abstracție făcând, de naționalismul său, unele tendințe din opera sa nu-l justifică deloc. Lucrul nu trebuie să ne mire. În Rusia lucrurile se petreceau așa, în alta parte naționalistilor adevărați nu li s'a crutat calificativul de «comunist» și orice judecător fără părtinire și cu puțină pătrundere va vedea în aceste fenomene contradicții a ceea ce fecic și multicolor al universalei prostii umane...).

Cât despre soarta scriitorilor însuși, unele din notițele biografice din antologie sunt edificatoare: Chyvoloyj sinucis, Kosynka condamnat la moarte și împușcat, Kundzie dispărut, etc...

Din aceste câteva scurte date pe care le dau (alegându-le numai pe acelea cari privesc strict epoca scriitorilor din antologie), se va înțelege pentru ce toți acești prozatori folosesc slova luptătoare. Niciunul din ei nu vizează, pe niciunul nu-l ispiteste prejudecata apucată a artei pentru artă. La tot pasul întâlnim în opera lor ogindite aceste continue lupte ale unui popor care de veacuri se vrea neatrănat, aceste continue frământări pentru afirmarea unui geniu național de o vitalitate atât de neclămintă.

Antologia cuprinde scriitorii ucraineni din Galiția, ca bunăoară Olha Kobyljanska (femeie — născută în Bucovina), sau Vasyly Stefanyk, doi emigrati: Ulas Samciuk și Jurij Lypa și însăși grupul scriitorilor ucraineni «comuniști», cei mai numeroși, în frunte cu Mykola Chyvoloyj, Jurij Janovskyj, etc.

Ordinea în care figurează în lucrare este cea cronologică, în afară de Janovskyj, care deschide antologia și Lypa, ultimul din volum «care-i este puțin concluziv», afirmă Salvini în grăia lui de a sublinia cât mai bine caracterul unitar al acestui minunat mănunchi de scriitori.

Am spus că revelația cea mare a antologiei e Chyvoloyj. Două sunt fragmente care reprezintă pe acest scriitor și poet-erou, simbol de pe acum al luptei pentru independența Ucrainei. Primul intitulat *Ivan Ivanovyc*, iar al doilea *Eu și cu subtitlul Romantică*.

Niciodată, cred, dela William Wilson al lui Poe încoace, conștiința umană n'a fost mai liberă de apelul moral ca în această ultimă bucată a lui Chyvoloyj. Ca și în William Wilson, dedublaarea există și aici. Dar tragedia celui lui Chyvoloyj e tragedia revoluționarului: comunist, în imediata accepțiune a textului; din toate timpurile, prin largile rezonanțe de umanitate ale lirismului acestei proze vrăjtoare. Arzând până la alb de fatalismul revoluției, tradus în frenezia sanguinară, eroul are vesnic alături pe mama lui: «incarnarea acelei extraordinare Maria, dela hotarele veacurilor necunoscute... ingenuitate, melancolie înpăcată și bună-născută fără margini»...

După fiecare ședință a tribunalului negru al revoluției (cadru), un somptuos palat al unui nobil împușcat, în depărtare sgomotul de arme al revoluției; personagiile: Doctorul Tazabat, încarnare monstruoasă a fanatismului cerebral, a autumanului, într-un cuvânt, Andrei, comunist slab de inger, care semnează sentințele de condamnare la moarte cu o icalitură indescifrabilă, sentinela asiatică, idioată și nepăsătoare «adevăratul căine credincios al revoluției», cum îl numeste sarcasmul sângeros al lui Chyvoloyj... eroul lasă pe tovarășii săi și alegară să-și găsescă celălalt eu, mama, înnebunit de reușcării:

«La Răsărit se profilează întunecat și acunș palatul princiar, acum tribunalul negru al Comunei.

mi-arunc brațul în jurul gâtului mamei mele, îl strâng capul la piept. Apoi ridic revolverul și trag înspre tâmplă.

Ea se apleacă spre mine ca un spic tăiat.

Și toată această poveste de sânge și lacrimi, de reverii imposibile și de disperat fanatism, poartă dedicația: «*Meriilor în floare!*»

Dacă în *Eu* avem mărturia a ceea ce poate sacrificia într-o revoluție, cealaltă bucată ne prezintă un erou al noului ordini sociale instaurat și organizat: Ivan Ivanovyc — tradus pe românește ar veni cred, Popescu, Ionescu, etc... — intelectualul burghez al comunismului (uând din inimă, natural, pe burghezi și toate prejudecățile lor), membru marcant al cercului comunist din localitatea sa, depreună cu demna lui soție, «tovarășa Halakta», amândoi cu idei înaintate și... cu guvernanta frantzuzoaică pentru educația odraslelor Satra e necrutătoare.

Dintre celelalte nume cari se detașează din antologie, Janovskyj uimește prin largă respirație epică a prozei sale, răsundând toată de sgomot de arme și bătălii sau alteori de cântece populare, adesea colorată de un planturoz umor al personajilor, ca în «Cele Patru Spade».

Figura eroinei din povestirea lui Olha Kobyljanska, Vasylyka, femeia care asunde cu încăpățănare un soldat ucrainean fugit dela Rusi, suferind în tăcere și fără să se revolte, este un personaj care nu-l mai poți uita. Un fel de soră mai blândă a Victoriei, din Baltagul lui Sadoveanu.

Tot neuitat e eroul lui Valerjan Pidmohilnyj, Ivaș Bosyj, înfricoșat întrupare a misticismului popular, cercetor tremător și nebul, care ceartă în numele lui Dumnezeu pe toți cei cari îl întâlnesc în cale pentru toate «nedreptățile, toată ural, fărâdeleaga și mânia cari s'au revărsat pe pământ ca o mare sălbăteacă».

Dacă Oleksij Kundzie supără puțin, cu toată viața lui, printr-un didacticism prea tendentios, — mă gândesc la personajul său, Tymac, pe care-l opune celorlalte personajii din a sa «*Escapada romantică*» ca ideal al noului artist sănătos, dușman al slăbiciunilor și necliniștilor romantice — ce aleasă, în schimbul simplității în proza lui Vasyly Stefanyk! Mișcătoare mai ales, dintre cele două bucați cari îl reprezintă în antologie, cea intitulată *Feciorii*, în care bătrânul țaran Maksym stă de vorbă cu căii lui și-și plânge amândoi feciorii pierduți.

Iar Jurij Lypa realizează în personajul său Ruban, răsboinic simplu și drept, comandant al unei formațiuni neregulate care luptă pentru libertatea Ucrainei în timpul revoluției, alături de celelalte trupe naționale regulate, tot sufletul eroic și pitoresc al luptătorilor ucraineni de altădată. Ruban trăiește cu simplitate pe plan de legendă, respiră aer de baladă și e complet inadaptable la vremurile noastre.

Inchizând antologia lui Salvini, stăruie în amintire impresia unei lumi fruste, neînduplecate în luptă cu dușmanul, de o credință pe cât de simplă pe atât de neclintită și bună în ansamblu. Lume redată prin mijloace simple și puternice. Ia Chyvoloyj ca și ale celorlalte, o vorbă mare și frumoasă îți vine în minte când te-ai apropiat de această literatură inspirată aproape exclusiv din viața țaranului (mediul orășenesc nu-l găsește decât la Kundzie) sau a luptătorului: virilitate.

Întinsul pământ al Ucrainei, cu poporul și limba sa, deosebită de cea rusească, cu istoria și cultura sa, deosebite de istoria și cultura Rusilor, este vecin cu tara noastră. Câți dintre noi am cunoscut ceva, până acum, din viața și manifestările acestui vecin? Căci datorită unei țări care se vrea orientată, este de a-și cunoaște bine vecinul. Insuleții de a aceste gânduri am scris cele de mai sus, pentru a semnală publicului românesc frumoasa lucrare a lui Salvini. Într-o Românie de mâine, reîntregită în adevăratele și drepte sale hotare, studiul și investigația serioasă asupra tuturor vecinilor cari ne înconjoară va trebui să înlocuiască informația superficială și balivețele gazetărești. Pe acest drum va trebui să purcedem de pe acum, cu toată potrivnică vremurilor. Iar când acestea toate vor fi înlăptuite, mărunta șmecherie românească va fi luat sfârșit și vom fi tari cu adevărat.

X. Caronica

TEATRU

COPIII PĂMANTULUI Un spectacol mai intristător, mai deprimant pentru noțiunea de țaran și viață românească la țară, decât acela pe care și-l oferă această piesă, n'a fost înregistrat până acum în istoria teatrului nostru. Acei croniciari dramatici care au afirmat că data premierii piesei d-lui Andrei Corceanu va rămâne ziua memorabilă a teatrului românesc, au avut dreptate; vom încerca să uităm și nu vom isbuti această mărturie rușinoasă a zilelor noastre în care a fost posibilă prezentarea pe scena primului, teatru al Capitalei a unui sat de tâlhari și infamțiozi cu titlu de sat românesc. Într-un amestec ofensator cu țigăni, personajele satului apar, din toate punctele de vedere într-o condiție inferioară acestora înfățișați de altfel ca grupuri sociale solidare, ducând o viață morală și filozofică societății.

Un sat în care preotul e vicat de moravurile politice, până la treapta de fante și cioclu, în care primarul e un sbir, în care familiile învâșturilor se năruie în adulter și «ridicolu», încornarilor justifică destrămarea căminului, în care se fură ziua în amiaza mare, în care jandarmii nu fac altceva în fiecare oră din zi de cât procese-verbale ale sutelor de cazuri de delictivitate. — în chip violent, pactând cu oamenii stăpânirii acoperiți de vinovație, în dauna țaranilor pe care-i bruschează, — un sat trivial, care nu cunoaște sentimentul de venerație pentru bătrâni, un sat care în intenția autorului vrea să fie oginda reală a unei țări, moral desărgată, un asemenea sat nu poate avea loc pe pământul românesc. El nu poate fi compus — ca să întrebăm — o expresie a lui Dan Botta — nici măcar din «greco-bulgăreia poposită în

mlăștinele din jurul Bucureștiului».

Ce au comun cu pământul românesc, cu tradițiile etice ale poporului nostru, aceste specimene prin gura cărora tipă mahalaua de cea mai grosă și sretă și se ridică tot valul impur revărsat peste sa de orașe?

Construită pe o falsă cunoaștere a psihologiei poporului nostru, fără valoare literară, artificială și de cea mai perfectă lipsă de gust, această senzație a spectacolului în gradul cel mai înalt pierdea lucrul urit, față de care te aperi dealungul celor trei acte ale sale și pe care în hărmălia surdă de vorbe răstite, țipete și oare, îl respingi tot timpul.

După o scenă penibilă în care eroina, (reputată de chiabura satului în casa căreia fu acceptată, — mama consimțind la aventura fiului ei —) se apără. («Cum, mă? N'am fost fată mare? Să spue el că n'am fost fată mare și nu-mi mai trebuie nimic») — scenă în care, cu amănunte demne de o literatură a lipsei de pudor, soacra povestește în fața satului întâmplările din patul conjugal asupra căruia eroul și ochiul ei vegheau, — fără justificare auzina în complicate cu mama ei, face să-i dispară copilul în chiar noaptea nașterii lui.

Leana (agitată): Mamă... Ai făcut așa cum și-am spus eu.

Maria Târziu: Chiar așa. Cum ai spus tu. Am pus-o în papornia și m'am dus la râu, acolo unde-i ghița spartă de prind pescarii peste. Am vârit-o cu capul în apă și i-am dat drumul suș ghiță.

Mai umănă însă Maria Târziu — compromise ideea — dând pruncul unor țigani, fapt descoperit în momentul final al acțiunii, până la care papa febrilă a domnului Andrei Corceanu a ridicat noii avalanșe de întâmplări complimentare, organizate în jurul aceluiași vid inițial: neverosimulul.

Feroțitatea tinerei mame — dacă ar fi să renunțăm la condiția ideală a teatrului și să judecăm piesa domnului Corceanu dela nivelul la care ea o coboară — e nemotivată, deci falsă. Sentimental rușinii nu o putea încerca: știa tot satul că trăise cu feciorul chiaburei Spectrul mizeriei? Copilul ar fi putut aduce salvarea. Se știe prea bine că de mult exploatează țărani asemenea situații și scriitorii cari au cunoscut cu adevărat satul au spus-o de mult. Cu me «scălbăberii» de un inedit fals sufletesc, este indignarea tinerei mame în momentul când află că copilul ei fusese dat la Tigani — idee cu nimic motivată, căci în piesa d-lui Corceanu, cum am mai spus, Tigani se bucură de un prestigiu moral pe care nu-l au Români.

Motivarea psihologică a acțiunii în sine fiind total nulă, piesa domnului Andrei Corceanu nu poate interesa ca operă dramatică. Despre însușirile sale literare nu se poate vorbi. Cascada de expresii din familia acestuia: «... să ne facem treaba la Vadu-lă...», «Te doare pe tine de fată mare, că tu ai fost fată mare?» — te fac să pui capul în pământ.

Dar primejdia cea mare pe care o implică reprezentarea ei, constă în ecoul pe care ea ar putea să-l aibă în afară. Străinii i-ar putea atribui o valoare documentară — și ar putea folosi printre armele active ale propagandei lor împotriva noastră, zicând: Iată-vă satul, iată-vă civilizația!

Emil Giurgiuca

FILOLOGIE

GIULIO BERTONI (Societate Tipografică Profilo LINGUISTIC Modenese in Modesto D'ITALIA no. 1940, XVIII — E. F., 118 p.).

În 1916 Giulio Bertoni a publicat la Milano un studiu amplu și documentat: *Italia dialettale*, care s'a epuizat de mult și de care autorul lui probabil că s'a servit în *Enciclopedia Italiana Treccani* (vol. XIX, pp. 922-928), schimbând și adăugând multe lucruri noi, în cea scurtă sinteză asupra limbii și dialectelor italiene. Multiplicitatea faptelor studiate, varietatea problemelor puse, cercarea de la sine o îmbogățire și o aprofundare. Și Giulio Bertoni n'a întârziat să ne prezinte în acest sens un *Profil lingvistic al Italiei* în colecția «Testi e manuali», pe care Institutul de Filologie Romanică dela Universitatea din Roma, o publică prin îngrijirea sa.

Scrie pentru studenții Facultății de Litere și pentru cei ce se specializează în susnumitul Institut, presupunând cunoașterea noțiunilor elementare de lingvistică și filologie romanică (P. Savoy Lopez, *Le origini neolatine*, Milano, 1920; P. E. Guarniero, *Fonologia romanza*, Milano, 1928) și mai ales de gramatică istorică a limbii italiene (V. Meyer-Lübke, *Grammatica storica della lingua italiana e dei dialetti toscani*, trad. de M. Bartoli e G. Braun, Torino, 1927) acest Profil lingvistic urmărește din motive practice și pentru o cât mai mare claritate o schemă geografică, deși se știe că împărțirile geografice și administrative nu coincid cu cele lingvistice.

Pentru a evita confuziile în discutarea fenomenelor regionale Giulio Bertoni s'a simțit obligat să dea de cele mai multe ori numai noțiunile sintetice și generale.

Chiar din *Introducere* (pp. 9-27) cu subtitlurile sale: *Limba literară și dialectele*, *Limba și locuitorii Italiei vechi și limba vulgară și preromanică* se observă aceasta: «Orice limbă literară se naște din un dialect, și treptat ce câștigă demnitate și valoare națională, se diferențiază și se izolează, devenind abstractă, convențională, capabilă totuși de a asuma, din sentimentul celui care o vorbește sau o scrie, noi și mereu diverse forme concrete. Limbile literare se dezvoltă și cresc împreună cu toată cultura națiunii, se întăresc prin contribuția spirituală a tuturor regiunilor și se nutresc din prețiosul și viabilul aliment al dialectelor care devin «limbă» de îndată ce contribuie să e formeze».

Din aceste motive e foarte util studiul dialectelor. În Italia mai ales caracterele regionale au fost din cauza împrejurărilor istorice, meru distincte și intense, până la unificarea Regatului. Varietatea și bogăția lor, cu mult superioare varietății și bogăției dialectelor alor țări neolatine ne ajută, în oarecare măsură, să ne urcăm până la limbile vechilor locuitori ai peninsulei. Într'adevăr, anumite caracteristici ale celor mai vechi vorbiri se conștință încă în dialecte și se prezintă cercetătorului sub haina sigură și frumoasă a graiurilor italiene.

Giulio Bertoni menționează astfel mai întâi limbile și locuitorii Italiei antice: Italicii Falisci, Volsci, Sanritici, Freteni, Irpini, Campani, Lucani, Bruzi, Mamertini, Peligni, Marsi, Equi, Vestini, Piceni, Ernici, Marrucini, Etruscii, Liguri, Celți (Senoni, Insubrii, Boi, etc.), Veneti, Iapigi, Messapi, Greci și Cartaginezi. Idiomele acestor popoare le subdivide în trei grupe principale: latina (și falisca), osco și umbrico. Treptat treptat limba latină se impune asupra acestor limbi, nu prin virtuozitatea sa, ci prin energia expansivă a Romei, deoarece «difuzarea unei limbi depinde de forța și de prestigiul poporului și nu stă în iluzo-

ria preeminență pe care o idioma abstract concepută, în afara istoriei popoarelor care o vorbesc, o poate afirma asupra altor idiome». Evident că nu limba latină clasică, limba latină literară, a subjugat limbile acestor popoare, ci limba latină vorbită, numită de mulți «vulgară» și de alții «perromană». Prin umare o limbă vie, variată, bogată, cu cuvinte și construcții proprii, cu anumite tendințe de simplificare a formelor gramaticale. Această limbă latină vie și neliniștită, transplantată în domeniul idiomatic deosebit, nu s'a fixat în limbă literară, ci dimpotrivă a asimilat anumite forme fonetice, morfologice, sintactice și lexicale ale limbilor respective. Popoarele din imperiu, încercară a o cunoaște ca pe o limbă a lor, renunțând în acest chip la limba lor originară. Astfel ne găsim în fața altor fa miliară lingvistice, câte au fost supuse și nivelate de dominația romană.

Fără îndoială că lexicul graiurilor din Italia a rămas în cea mai mare parte din elemente latine. Dar alături de acestea se găsesc, cum atestă Bertoni în capitolul *Caractere lexicale*: elemente prelatine, italice, celțice, ligure, grecești, germanice, franceze, spaniole, etc., pe care autorul le adună și le comentează în vederea discuției asupra *Corbierilor italiene*, care după el corespund celor trei împărțiri ale Italiei antice și se împart în *dialectele din nord*, *dialectele centrale și meridionale* și *dialectele toscane*.

În primul grup, *dialectele din Nord*, se găsesc graiurile: lombard, piemontez, ligur, venetian, emilian-romagnol. Toate aceste au comun anumite fenomene de mare importanță, ca de ex.: degradarea consoanelor labiale și dentale intervocalice, asimilarea lui *c* și *g* înaintea vocalelor palatale (*e, i*), etc., precum au și anumite deosebiri ca de ex. în graiul piemontez și venetian, în care se constată nu numai degradarea lui *t* — intervocalic, dar chiar dispariția lui totală. (O dovadă de unicitate imperiului roman o pot oferi caracteristicile graiului românesc din Macedonia suprapus în parte în daco-română, în care palatalizarea labialelor e un fenomen frecvent).

În al doilea grup: *Dialectele centrale și meridionale* intră graiurile din Lazio, Umbria, Marchigiano, Abruzzi și Molisano, din Lucania, Campania, Puglia, Calabria și Sicilia și se caracterizează prin transformarea lui *nj* — în *ñj* (de ex. veceșăna «vendemmia»), din *b* — în *nn* (de ex. veceșăna «vendemmia»), din *b* — în *br* în *v* (*br*), a lui *r* — în *rv* — a lui *sv* — în *dv* — respectiv în *sh* — și *bb* — etc. și prin desvoltarea lui *p* — în *kj* (de ex. *chia* din *plus*, *chiantu* din *planta*). În interiorul acestei al doilea grup se pot distinge alte trei zone, care se pot ușor determina după dezvoltarea vocalelor finale și a vocalelor tonice. O zonă cuprinde Sicilia, Calabria și Puglia meridională, în care i și u accentuati sunt reprezentati prin *i* și *u*. O altă zonă cuprinde Puglia de Nord, Lucania, Campania, Molise și Abruzzi și are ca trăsătură caracteristică scăderea tuturor atonelelor finale în o vocală neclară, care s'a putea reprezenta prin *a* și *e*. O a treia zonă o constituie Lazio, Umbria și Marche. Giulio Bertoni face un examen amănunțit al caracteristicilor fonetice ale fiecărei zone, dând numeroase exemple.

Al treilea grup îl constituie: *Dialectele toscane*, în care Bertoni pune graiul florentin, pisan, lucchenez, pistoez, senez, aretin, chanainol, garfagnin și unele graiuri din Corsica. Trăsătura lor caracteristică este dezvoltarea lui *y* — în *i* — înaintea lui *r* — și lipsa metafonezilor. La fel și în acest grup Florența, Mugello, Valdarno și Val d'Elso; *graiurile occidentale* ale dialectului toscan: pisan, lucchenez, pistoez; *graiurile meridionale* sau *verse*: *graiurile arcinorhane* și *dialectele garfagnin* și înțlășrîi *graiurile din Corsica*.

Într-o *Nota sintactică* autorul se ocupă de trăsăturile care diferentiază secțiunile vorbirilor italiene, ca de ex.: întărirea pronominală, care se extinde asupra tuturor dialectelor din Nord; extinderea gerunziului în *-ando*; a primii conjugări și la alte conjugări, care se întâlnesc în Nordul peninsulei, uzul în dialectele meridionale al imperfectului subjonctiv cu cazul de conditional, etc.

Înșăși într-un capitol asupra *Limbii literare*, Bertoni se ocupă de graiul florentin și limba literară, de formarea limbii literare italiene și face o notă asupra pronunției culte toscane și culte florentine.

Un *Abdicare* în care se ocupă de vorbirile neitaliene și de *Expansiunea italiană* și o bogată bibliografie, completează acest singular și important studiu asupra profilului lingvistic al Italiei.

Noutatea volumului, indicată chiar de autor (în *Archivum Romanicum*, vol. XXIV, No. 2-3, aprilie-septembrie 1940, pp. 333-334), constă în confruntarea zămănătită și perfectă a paginilor scise cu acele din *Italianische Grammatik* a lui W. Meyer-Lübke și ale manualului lui Bourciez. În afară de aceasta, Giulio Bertoni a reușit, în baza ultimilor cercetări științifice, să prezinte primul profil lingvistic al Italiei. Pentru noi studiul merită toată atenția deosebită e scris de un om de știință obiectiv, care ne cunoaște și care nu ne uită în nici una din publicațiile sale științifice.

Petre Ciureanu

ISTORIE

BRODNICII. O serie de probleme importante privitoare la istoria Românilor în epoca secolelor X-XIV au rămas până azi obiecte de controversă între cercetători. În această epocă din secol în secol se înmulțesc documentele în care este vorba de Români, dar aceste documente în multe cazuri sunt contradictorii și susceptibile de interpretări diametral opuse. Explicația acestei lipse de concordanță este destul de simplă: documentele originale nu mai în cazuri excepționale sunt la dispoziția cercetătorilor, cari de cele mai multe ori trebuie să se mulțumescă cu reproducerea lor în diferite colecțiuni de documente. Și aceste colecțiuni nu reproduc întotdeauna documentele în termenii exacti ai originalelor, ci schimbă — intenționat sau din superficialitate — câte un cuvânt, iar documentul trece în domeniul cercetărilor în forma aceasta viciată.

Să luăm ca exemplu problema Brodniciilor, de cari pomense câteva documente dela începutul secolului al XIII-lea.

fraza din actul de donație al regelui «usque ad terminos prodnicorum» este îndreptată în «usque ad terminos Blaccorum»...

Afirmarea istoricului ungar este lipsită de orice temei. Bula Papei Honoriu al III-lea (a cărei copie fotografică o avem înaintea noastră) nu folosește termenii cari i se atribuie de Hunfalvi...

O identificare, la începutul secolului al XIII-lea, a Brodniciilor cu Români nu există prin urmare și controversele care se întemeiază pe această identificare nu au nici o bază.

INSEMNĂRI

PENTRU ALIPIREA TIMOCULUI ȘI A BANATULUI OCCIDENTAL

Frontierele reale ale unei țări se întind până la marginile elementului său etnic. Atunci când împrejurările istorice o permit, se întind și deplasează...

O eleganță care nu și avea isvorul numai în considerente de ordin diplomatic ci și într-un spirit politic defensiv, ne-a determinat până recent să considerăm pe Români din fosta Jugoslavie...

De obicei, s'a afirmat că Români din Jugoslavie ocupă, în mase compacte, trei regiuni, care, împreună cu numărul respectiv de conaționali, — sunt următoarele:

Table with 2 columns: Region and Number of Romanians. Rows: Timocul (468.210), Banatul occidental (130.000), Macedonia sârbească (120.000).

Intrucât, însă, Români din Valea Timocului formează un tot unitar cu cei din Banatul occidental, cu toate că Sârbi au căutat să împiedice orice contact între ei...

Români din aceste ținuturi nu trăiesc presărați în așezări slave, ci alcătuiesc sate compacte românești. În plasa Brza Palanca, din districtul Krajna...

Raportându-i la întreaga populație a Timocului, Români dețin — după St. Romansky, — un procent de 75%.

O bună parte din populația sârbească a fost adusă pe aceste meleaguri, de administrația jugoslavă, din Muntenegru, cu zadarnică intenție de a-i slaviza pe Români...

Dar la primăria sfintelor taine te duci și îmbunat, cu dragoste, uitând orice ură, depășind deci orice element pasional. Tot astfel, plecând la războiu, trebuie să uiți orice patimă.

Valoarea sacră pe care lumea greco-romană o acorda războiului, identificându-l cu un sacrificiu ritual, întrucât victorioși erau bărbăți ce jertfeau viața dușmanilor...

MAXIME ASUPRA RĂZBOIULUI

In ciuda notei dăruite pe care o trădează prin continua accentuare a luptei pentru selecționarea celor îndrituiți să propage specia...

Le vorbesc Jugoslaviei și-a adjudecat acest teritoriu în 1833 nu din motive etnice, ci din considerente politice, (voia o legătură cu Rusia prin Principatele noastre)...

Unii cred că, în cazul alipirii Timocului, Dunărea ar constitui un grav impediment. Se știe însă că apele nu despart, ci unesc. Și, de altfel, așa cum Sârbi au trecut Dunărea în Banatul nostru...

tem cu atât mai îndreptățită s'o facem, cu cât e vorba de un ținut care formează o unitate etnică și geografică cu Oltenia și Banatul.

Pentru a pune mai pregnant în evidență legătura dintre Români de pe cele două maluri ale Dunării, reproducem următoarele concluzii ale judiciosului studiu despre Români din Timoc...

«Caracterul de continuitate cu populația din stânga Dunării, atât în ce privește structura sufletească cât și manifestările folclorice și etnice, păstrate sub atâtea aspecte...

Pe plan economic, Timocul ne-ar aduce bogate zăcăminte de minereuri, între care arama de la Bor, pirita de la Maidan-Pek, etc. râvnite și de Bulgari.

In ce privește Banatul occidental, aci Sârbi au o oarecare ascendență numerică față de elementul românesc. Dar cum Banatul trebuie considerat în extensiunea sa dintre Dunăre, Tisa, Mureș și Carpați...

Nu ne îndoiim că, în curând, noua ordine europeană le va procura Românilor timocenii și bănățeni bucuria de a-și manifesta în deplină voie, la umăr cu noi, aspirațiile lor naționale...

Ca să mergă din triumf în triumf, Armata are nevoie fără încetare de arme. Nu pregețați! Subscrieți chiar azi la Imprumul Reîntregirii...

MERGE LA RĂZBOIU

Hașdeu fiului său Tadeu, care intrase în armată, reproduce câteva rânduri de revelatoare semnificație asupra felului sacru în care concepuu strămoșii noștri participarea la luptă...

Comentând această scrisoare, în Urenea din 30 Ianuarie 1938, domnul Mircea Eliade subliniază caracterul sacru, extra-profan al luptei, remarcând faptul că la foarte multe triburi războinică, ca și vânătorii sau pescarii...

Valoarea sacră pe care lumea greco-romană o acorda războiului, identificându-l cu un sacrificiu ritual, întrucât victorioși erau bărbăți ce jertfeau viața dușmanilor...

VECHIMEA ROMÂNILOR ÎN ARDEAL

Odată cu deschiderea dietei dela Cluj în anul 1842 presa maghiară pornește un atac violent împotriva gazetelor românești dela Brașov...

Am rămas al nimăru Pe marginea Nistrului În jeliștea vântului.

OAMENI ȘI LOCURI

De ce faimă s'ar fi bucurat cartea cu acest titlu a domnului Virgil Birow, dacă ar fi apărut într-o editură din București!

firmare a afirmației că «orice credință care diferă poartă în sine un ordin de moarte. Fiecare ideal e un pretext pentru a ucide. Moartea voluntară e un tribut adus de om ideilor».

Intrucât erou e acela care «se uită pe sine și se dăruie» și care «nu acționează din ordin, ci din proprie dragoste», e firesc ca pe câmpul de luptă — spre deosebire de cazul orelor calme, când ea e deestată — moartea să fie acceptată ca ceva firesc, ca un eveniment care trebuie să se întâmple.

Formulate simplu și concis, în stil militar, cultivând virtuțile ostășiei și justificând războiul, în care eroismul își află supremă valorificare, maximele lui René Quinton formează o lectură din cele mai actuale.

LITERATURA

«În Rusia — scrie André Gide în cartea-i de mare viață — cât de frumoasă să fie o operă, dacă ea nu este în linie, este hultă. Frumusețea este considerată drept o valoare burgheză. Genial să fie un artist, dacă nu lucrează în linie atenția îl ocolește...

PERSONAGII

PERSONAGII

PERSONAGII

cum se va vedea, n'a lovit în Români. Ea recunoaște, atunci la 1366, dreptul de proprietate a Românilor asupra pământului moștenit de ei încă de pe vremea Impăraților romani în Dacia.

«Noi Ubald Tummels, Caspar Hennis și Petru de Rewel și ceilalți cetățeni jurați ai cetății de Bistrița, dăm spre aducere aminte... că între Români din satul (villa) Petru și între Teutunii veniți în țarina Husselseif în jurul satelor de Bistrița... s'a fost născut o prigonire, a căreia săvârșire, de către Riga Ludovicu... s'a încredințat nouă. Teutunii părăsc, că Români din satul Săn-Petru nu vor să dăde pădurea muntoasă... pe care comitele Bistriței smulșă din mâinile Românilor a întrupat-o cu pământul dat lui spre a-și clădi sat... Români nu suferă ca să li se pădurească locul moștenit de ei mai mult decât o mie de ani: nici aceea nu văd bucurăși, că vreau Teutunii să-și puie satul în cuprinsul satului lor și nu acolo undă din dărâmturi se vede că a fost odinioară lângă satul Molna... Am găsit cu cale... că pădurea să rămăce la satul Românilor... iar colonia Teutonică sau Germanică, dacă va socoti că nu poate stăru fără pădurea muntoasă să se ducă la locul Volterra și acolo să-și așeze satul».

«Acum ori niciodată!» În numele fraților săi din Timoc — din regiunea de mare vocație românească, menită să deschidă Țării orizonturile întreg pământului său originar — părintele Suveică a rostit un implacabil: «Acum!»

«Cu piepturile stâncă, peste ape punți, cu ângele înălțându-se vulcan, gonesc străneștii lui Boerbesta, până acolo, până unde s'a înfipt ultima săgeată din arcul dacic al moștenirii lui.

«În Sud-Vest îi așteaptă Timocul, până în davele de pe Morava. La Vest îi așteaptă Banatul până la Tisa — și pe întreg cuprinsul transcarpatic, îi cheamă suferințele lui Horria, Cloșca și Crișan. Îi cheamă sânge din eroicul lor sânge, îi așteaptă frați de aceeași tulpină străveche și nepieritoare.

«Panslavismul activ s'a desfășurat pe axa Moscova-Belgrad, ca o operă metodică și constantă.

«Axa prieteniei româno-germane-italiene se întretaie cu axa acțiunii panslaviste, pe Dunăre. — și tocmai acolo, unde acest rău are o importanță economică și militară deosebită. «Noua orânduire care se pregătește Europei cu însăși contribuția nemăsurată de jertfe a Româniilor — așezându-se pe linia de demarcație care răspândirea, suferințele și jertfele lui îl îndreptătește. Axa panslavismului, sub presiunea acestor jertfe, sub țaria neînvinșului asalturi ale cruciaților dreptății, s'a frânt.

«Panslavismul, oricare ar fi forma sub care se reintrușchează, oricare ar fi expresia sub care se manifestă, oricare ar fi masa sub care se ascunde, — școlul lui este același și unicul: stăpânirea Dunării și a neamurilor din bazinul ei.

«Poporul românesc care stăpânește istoricește, etnicește și numericeste regiunea de pe ambele maluri ale râului Timoc, refuză cu indignare să schimbe un jug cu altul. El stă dărj pe poziția convingerilor lui și așteaptă pașnic ziua pe care o nădăjduese toți Români.»

«Privind la stele, merg înainte... Zăresc ceva în depărtare. Un nor? Al zilei răsărit? «E a farului lumină, e farul Akermanului! «Mă opresc și aud sborul berzelor în cer... «Și câte-s! Nici ochiul zoimului nu le-ar prinde! «Un fluture s'alina ușor pe o tulpină; iar jos «Un șarpe alunecos se mișcă 'n buruene... «E liniștea atât de mare, încât chiar a istoriei îndepărtată chemare s'ar auzi... «Dar nimeni nu mă cheamă!...

«Istoria nu-l cheamă, deasemenea, nici pe Pușkin, genialul poet rus, care a stat în Basarabia dela 1819—1822 și care ar fi putut să cunoască de aproape Nistrul. Dar pentru Pușkin, și Nistrul și întreaga Basarabie n'au fost decât un pustiu! În conștința evocare a lui Ovidiu, săpătat și pe monumentalul lui Pușkin dela Chisinau, poetul spune: «Aici, cu lira bardului, clamând pustietățile, am răcit și cu!»

Dintre versurile citate în acest articol — reținem aceste versuri populare:

Am rămas al nimăru Pe marginea Nistrului În jeliștea vântului.

OAMENI ȘI LOCURI

De ce faimă s'ar fi bucurat cartea cu acest titlu a domnului Virgil Birow, dacă ar fi apărut într-o editură din București!

«Istoria nu-l cheamă, deasemenea, nici pe Pușkin, genialul poet rus, care a stat în Basarabia dela 1819—1822 și care ar fi putut să cunoască de aproape Nistrul. Dar pentru Pușkin, și Nistrul și întreaga Basarabie n'au fost decât un pustiu! În conștința evocare a lui Ovidiu, săpătat și pe monumentalul lui Pușkin dela Chisinau, poetul spune: «Aici, cu lira bardului, clamând pustietățile, am răcit și cu!»

Dintre versurile citate în acest articol — reținem aceste versuri populare:

Am rămas al nimăru Pe marginea Nistrului În jeliștea vântului.

OAMENI ȘI LOCURI

De ce faimă s'ar fi bucurat cartea cu acest titlu a domnului Virgil Birow, dacă ar fi apărut într-o editură din București!

«Istoria nu-l cheamă, deasemenea, nici pe Pușkin, genialul poet rus, care a stat în Basarabia dela 1819—1822 și care ar fi putut să cunoască de aproape Nistrul. Dar pentru Pușkin, și Nistrul și întreaga Basarabie n'au fost decât un pustiu! În conștința evocare a lui Ovidiu, săpătat și pe monumentalul lui Pușkin dela Chisinau, poetul spune: «Aici, cu lira bardului, clamând pustietățile, am răcit și cu!»

Dintre versurile citate în acest articol — reținem aceste versuri populare:

Am rămas al nimăru Pe marginea Nistrului În jeliștea vântului.

a unui colț de țară, cu minunate locuri de la poala Semenicului, — părții deschise în trecutul regiunii, sate și oameni priuși din această perspectivă, în frământările lor zilnice, aspirații și înfăptuiri ce fac fala Cărașului, probleme naționale și sociale în aceeași măsură. O carte a realității românești în lumina ei adevărată. O asemenea carte putea să scape atenției observatorilor noștri literari, concentrați asupra unor probleme capitale pentru nația românească, probleme cu care ani de-a rândul și-au bătut capul ca miracolul proustian sau teoriile freudiste.

Dintr'un unghiu al pământului românesc (șănește o flacăra: la lumina ei se arată o privește nouă a țării. Nimeni nu ia aminte. Să nu considerăm valoarea literară a cărții, «iar pasiunea de care ea e străbătută pentru triumful valorilor naționale, spectacolul înfrântor al cinuții care înfruntă o mic de piedică și birue până la urmă, fac dintr'ansa o operă sănătoasă al cărei exemplu repetat pentru alte regiuni va umplea un gol, simțit cu rușine de literatura românească pe care nu-l mai nu, mim.

Emil Giurgiuca

ACUM ORI NICIODATĂ! lui Andrei Mureșanu, ardoreaz lozincilor sale, suflul patetic al Patriei care bate în stindardele noastre, toate acestea vibrau în cuvintele rostite la radio de părintele Suveică, aprigul conducător al Românilor din Timoc.

«Acum ori niciodată!» În numele fraților săi din Timoc — din regiunea de mare vocație românească, menită să deschidă Țării orizonturile întreg pământului său originar — părintele Suveică a rostit un implacabil: «Acum!»

«Cu piepturile stâncă, peste ape punți, cu ângele înălțându-se vulcan, gonesc străneștii lui Boerbesta, până acolo, până unde s'a înfipt ultima săgeată din arcul dacic al moștenirii lui.

«În Sud-Vest îi așteaptă Timocul, până în davele de pe Morava. La Vest îi așteaptă Banatul până la Tisa — și pe întreg cuprinsul transcarpatic, îi cheamă suferințele lui Horria, Cloșca și Crișan. Îi cheamă sânge din eroicul lor sânge, îi așteaptă frați de aceeași tulpină străveche și nepieritoare.

«Panslavismul activ s'a desfășurat pe axa Moscova-Belgrad, ca o operă metodică și constantă.

«Axa prieteniei româno-germane-italiene se întretaie cu axa acțiunii panslaviste, pe Dunăre. — și tocmai acolo, unde acest rău are o importanță economică și militară deosebită. «Noua orânduire care se pregătește Europei cu însăși contribuția nemăsurată de jertfe a Româniilor — așezându-se pe linia de demarcație care răspândirea, suferințele și jertfele lui îl îndreptătește. Axa panslavismului, sub presiunea acestor jertfe, sub țaria neînvinșului asalturi ale cruciaților dreptății, s'a frânt.

«Panslavismul, oricare ar fi forma sub care se reintrușchează, oricare ar fi expresia sub care se manifestă, oricare ar fi masa sub care se ascunde, — școlul lui este același și unicul: stăpânirea Dunării și a neamurilor din bazinul ei.

«Poporul românesc care stăpânește istoricește, etnicește și numericeste regiunea de pe ambele maluri ale râului Timoc, refuză cu indignare să schimbe un jug cu altul. El stă dărj pe poziția convingerilor lui și așteaptă pașnic ziua pe care o nădăjduese toți Români.»

«Privind la stele, merg înainte... Zăresc ceva în depărtare. Un nor? Al zilei răsărit? «E a farului lumină, e farul Akermanului! «Mă opresc și aud sborul berzelor în cer... «Și câte-s! Nici ochiul zoimului nu le-ar prinde! «Un fluture s'alina ușor pe o tulpină; iar jos «Un șarpe alunecos se mișcă 'n buruene... «E liniștea atât de mare, încât chiar a istoriei îndepărtată chemare s'ar auzi... «Dar nimeni nu mă cheamă!...

«Istoria nu-l cheamă, deasemenea, nici pe Pușkin, genialul poet rus, care a stat în Basarabia dela 1819—1822 și care ar fi putut să cunoască de aproape Nistrul. Dar pentru Pușkin, și Nistrul și întreaga Basarabie n'au fost decât un pustiu! În conștința evocare a lui Ovidiu, săpătat și pe monumentalul lui Pușkin dela Chisinau, poetul spune: «Aici, cu lira bardului, clamând pustietățile, am răcit și cu!»

Dintre versurile citate în acest articol — reținem aceste versuri populare:

Am rămas al nimăru Pe marginea Nistrului În jeliștea vântului.

OAMENI ȘI LOCURI

De ce faimă s'ar fi bucurat cartea cu acest titlu a domnului Virgil Birow, dacă ar fi apărut într-o editură din București!

«Istoria nu-l cheamă, deasemenea, nici pe Pușkin, genialul poet rus, care a stat în Basarabia dela 1819—1822 și care ar fi putut să cunoască de aproape Nistrul. Dar pentru Pușkin, și Nistrul și întreaga Basarabie n'au fost decât un pustiu! În conștința evocare a lui Ovidiu, săpătat și pe monumentalul lui Pușkin dela Chisinau, poetul spune: «Aici, cu lira bardului, clamând pustietățile, am răcit și cu!»

Dintre versurile citate în acest articol — reținem aceste versuri populare:

Am rămas al nimăru Pe marginea Nistrului În jeliștea vântului.

OAMENI ȘI LOCURI

De ce faimă s'ar fi bucurat cartea cu acest titlu a domnului Virgil Birow, dacă ar fi apărut într-o editură din București!

«Istoria nu-l cheamă, deasemenea, nici pe Pușkin, genialul poet rus, care a stat în Basarabia dela 1819—1822 și care ar fi putut să cunoască de aproape Nistrul. Dar pentru Pușkin, și Nistrul și întreaga Basarabie n'au fost decât un pustiu! În conștința evocare a lui Ovidiu, săpătat și pe monumentalul lui Pușkin dela Chisinau, poetul spune: «Aici, cu lira bardului, clamând pustietățile, am răcit și cu!»

Dintre versurile citate în acest articol — reținem aceste versuri populare:

Am rămas al nimăru Pe marginea Nistrului În jeliștea vântului.

OAMENI ȘI LOCURI

De ce faimă s'ar fi bucurat cartea cu acest titlu a domnului Virgil Birow, dacă ar fi apărut într-o editură din București!

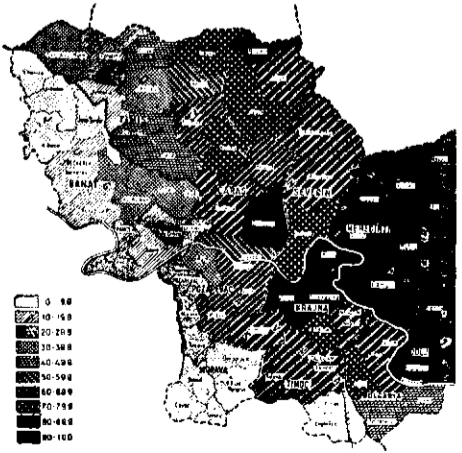
«Istoria nu-l cheamă, deasemenea, nici pe Pușkin, genialul poet rus, care a stat în Basarabia dela 1819—1822 și care ar fi putut să cunoască de aproape Nistrul. Dar pentru Pușkin, și Nistrul și întreaga Basarabie n'au fost decât un pustiu! În conștința evocare a lui Ovidiu, săpătat și pe monumentalul lui Pușkin dela Chisinau, poetul spune: «Aici, cu lira bardului, clamând pustietățile, am răcit și cu!»

Dintre versurile citate în acest articol — reținem aceste versuri populare:

Am rămas al nimăru Pe marginea Nistrului În jeliștea vântului.

OAMENI ȘI LOCURI

De ce faimă s'ar fi bucurat cartea cu acest titlu a domnului Virgil Birow, dacă ar fi apărut într-o editură din București!

Procentul Românilor în Banat și în Timoc

Le vorbesc Jugoslaviei și-a adjudecat acest teritoriu în 1833 nu din motive etnice, ci din considerente politice, (voia o legătură cu Rusia prin Principatele noastre)...